

■ HELSINGIN YLIOPISTO

Ruralia-instituutti

Annukka Vainio
Tiina Kauppinen
Anna Valros
Satu Raussi
Kari Mikko Vesala

Väline vai itseisarvo?

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen
tuottajien asenteiden kohteena

Julkaisuja 10

Väline vai itseisarvo?

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin
edistäminen tuottajien
asenteiden kohteena

Annukka Vainio
Tiina Kauppinen
Anna Valros
Satu Raussi
Kari Mikko Vesala

Mikkeli
2007

Julkaisija Helsingin yliopisto

Ruralia-instituutti

Lönnrotinkatu 7

50100 MIKKELI

Puh. (015) 20231 (vaihde)

Fax (015) 2023300

www.helsinki.fi/ruralia/mikkeli

ISBN 978-952-10-3359-9 (verkkoversio)

ISSN 1796-0630 (verkkoversio)

Esipuhe

Tuotantoeläinten hyvinvointi ongelmakohtineen puhuttaa länsimaissa niin kuluttajia kuin tuottajia ja muita eläintuotannon asiantuntijoita. Tuotantoeläinten hyvinvointikysymykset ovat nousseet Suomessakin yhä laajemman yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi. Aiheeseen ovat ottaneet aktiivisesti ja julkisesti kantaa muun muassa eläinlääkärit, eläinsuojelujärjestöt, tutkijat ja päättäjät. Osoituksena aiheen ajankohtaisuudesta voidaan pitää myös Maa- ja metsätalousministeriön vuonna 2006 julkaisemaa tuotantoeläinten hyvinvointistrategiaa. Strategiassa määritellään eläinten hyvinvoinnille asetettavia tavoitteita, joihin tulisi pyrkiä eläinten pidossa, hoidossa, kohtelussa ja käsittelyssä.

Maa- ja metsätalousministeriön tuotantoeläinten hyvinvointistrategiassa korostetaan tuottajien avainasemaa eläinten hyvinvoinnin edistämässä ja todetaan heidän ammattitaitonsa ylläpitämisen ja kehittämisen olevan keskeinen keino edistää eläinten hyvinvointia. Strategiassa otetaan myös kantaa tutkimuksen tarpeeseen ja todetaan poikkitieteellisen tutkimuksen tärkeys. Eläinten hyvinvointia on Suomessa ja muuallakin maailmassa tutkittu aikaisemmin lähinnä luonnontieteen keinoin. Nykyään pyritään yhä useammin poikkitieteelliseen lähestymiseen, sillä pelkkä luonnontieteellinen tutkimus ei pysty ottamaan kantaa eläinten hyvinvointiin liittyviin eettisiin ja sosioekonomisiin kysymyksiin. EU:n laajuinen Welfare Quality -hanke (www.welfarequality.net) on osoitus tästä kehityksestä, samoin suomalainen, monitieteinen Eläinten hyvinvoinnin tutkijakoulu.

Tutkimuksessamme lähdemme olettamuksesta, että eläinten omistaja tai hoitaja on ratkaisevassa asemassa hoidokkiensa hyvinvoinnin suhteen. Tuottajien asenteiden yhteys eläinten hyvinvointiin ymmärretään usein hyvin yksioikoisesti. Tämän tutkimuksen teoreettinen tulkintakehys ja tulokset osoittavat, että tuottajan asenteiden ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen välinen yhteys ei ole yksioikoinen tai mekaaninen.

Tässä raportoitava tutkimus on osa laajempaa Maa- ja metsätalousministeriön maatalouden kehittämisrahaston rahoittamaa tutkimusprojektia Tuotantoeläinten hyvinvointi – tuottajien asenteet ja käytännöt. Nyt käsillä oleva teos toimii paitsi itsenäisenä tutkimusjulkaisuna myös esitutkimuksena hankkeen seuraaville vaiheille, laajemmille kysely- ja galluputkimuksille sekä eläinten hyvinvoinnin ja tuottajien asenteiden välisiin yhteyksiin tarkemmin pureutuvalla vertailututkimuksella.

Tutkimus toteutettiin Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin, Sosiaalipsykologian laitoksen ja Kliinisen eläinlääketieteen laitoksen Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskuksen yhteistyönä. VTT Annukka Vainio teki kaikilla tutkimukseen osallistuneilla eläintuotantotiloilla omistajien tai hoitajien haastattelut ja FM Tiina Kauppinen eläinten olosuhdekartoitukset. Käsikirjoitusprosessiin ovat heidän lisäksi osallistuneet VTT Kari Mikko Vesala, FT Anna Valros ja FT Satu Raussi.

Tutkijat haluavat erityisesti kiittää tutkimukseen osallistuneita tuottajia, projektiryhmän asiantuntijoita Olli Peltoniemeä (Helsingin yliopisto, eläinlääketieteellinen tiedekunta), Vuoko Puurulaa (Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto) ja Matti Puontia (FABA Jalostus) sekä rahoittajaa, Maa- ja metsätalousministeriötä.

Mikkelissä helmikuussa 2007

Pirjo Siiskonen
Professori, johtaja

Anna Valros
Professori

Satu Raussi
Professori

Kari Mikko Vesala
Dosentti

Sisältö

Tiivistelmä.....	7
Abstract.....	9
1 Tutkimuksen tausta	11
1.1 Suunnitellun toiminnan teoria tulkintakehyksenä.....	12
1.2 Aikaisempaa tutkimusta	13
1.3 Hoitajan ja tuottajan asenteiden keskeisyys tuotantoeläinten hyvinvoinnissa	14
1.4 Minkälaiseksi tuottajat ja hoitajat ovat määritelleet tuotantoeläinten hyvinvoinnin? 15	
1.5 Muiden toimijaryhmien asenteita tuotantoeläinten hyvinvointikysymyksiin.....	16
2 Tutkimuksen lähestymistapa ja metodologia	18
3 Tutkimuskysymykset	20
4 Aineiston hankinta	21
4.1 Tuottajien haastattelut	21
4.2 Eläinten hyvinvoinnin arviointi tuotantotiloilla	22
5 Tulokset	24
5.1 Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen asenteen kohteena	24
5.2 Tuotannon vai hyvinvoinnin keskeisyys tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisessä: tulkintaa arvojen näkökulmasta	26
5.3 Subjektiiiset normit.....	32
5.3.1 Auktoriteetit.....	32
5.3.2 Moraaliset periaatteet normilähteinä	34
5.4 Näkemykset omista vaikutusmahdollisuuksista ja resursseista	34
5.5 Tuottajien toimija-asetat	39
5.6 Eläinten hyvinvoinnin keskimääräinen taso tuotantotiloilla.....	41
5.7 Oliko tuottajien asenteiden ja eläinten hyvinvoinnin keskimääräisen tason välillä yhteyksiä?	42
6 Pohdintaa	44
Lähteet	49

Kuva 1. Ajzenin (2002) suunnitellun toiminnan teoria.....	13
Kuva 2. Tuottajan näkemys omista vaikutusmahdollisuuksista suhteessa hyvinvointipisteytyksen eri osioiden pistemääriin sika- ja nautatiloilla.....	43
Taulukko 1. Haastatteluissa käytetyt lauseväittämät	21
Taulukko 2. Sika- ja nautatilojen pisteet tuotantotavan ja tilakoon, eläinryhmän ja indeksin osion mukaan jaoteltuina.....	41
Taulukko 3. Tuotantoeläinten hyvinvointia edistävät käytännöt, odotetut seuraukset ja indikaattorit.....	25
Taulukko 4. Asenteen kohteena olevan toiminnan yhteydet tuottajien arvoihin, subjektiivisiin normeihin sekä resursseihin	46

Tiivistelmä

Tuotantoeläinten hyvinvointia voidaan edistää muun muassa erilaisin ruokinnallisoin, teknisoin ja hoitokäytäntöihin liittyvin toimenpitein. Tärkeä yksittäinen eläinten hyvinvointiin vaikuttava tekijä on eläinten hoitajan asenne ja käyttäytyminen eläimiä kohtaan. Nykyisen asennetutkimuksen teorioiden valossa erityisesti tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämistä koskevat asenteet ennustavat tuottajien toiminta-aikomuksia ja ovat siten yhteydessä eläinten todelliseen hyvinvointiin, terveyteen ja tuotokseen.

Tutkimuksessamme selvitimme suomalaisten sianlihan- ja maidontuottajien asenteita eläinten hyvinvoinnin edistämistä kohtaan tulkitsemalla heidän argumentaatiotaan Ajzenin (2002) suunnitellun toiminnan teorian pohjalta. Teorian mukaan ihmisen käyttäytymistä tai aikomusta toimia tietyllä tavalla voidaan parhaiten ennustaa itse toimintaan kohdistuvien asenteiden avulla. Asenteiden lisäksi näitä käyttäytymisaikomuksia määrittävät myös uskomukset ulkopuolisista sosiaalisista odotuksista ja omista vaikutusmahdollisuuksista.

Käytimme laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapaa. Haastattelimme 9 sianlihan- ja 9 maidontuottajaa esittämällä heille erilaisia tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä lauseväittämiä. Olimme kiinnostuneita siitä, miten tuottajat kommentoivat tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen arvottamista, siihen liittyviä subjektiivisia normeja ja tuottajan vaikutusmahdollisuuksia. Kiinnitimme huomiota myös siihen, miten he tulivat määrittäneeksi omaa toimija-asemaansa ja minkälaisiin arvoihin he vetosivat.

Tilakäynneillä, haastattelujen yhteydessä, teimme kaikilla tiloilla myös karkeat arviot eläinten hyvinvoinnista. Arvioinnissa käytimme pääosin ympäristöperäisiä, mutta myös joitakin eläinperäisiä hyvinvoinnin indeksimittareita, joilla pyrimme arvioimaan eläinten tuotanto-olosuhteiden lajinmukaista toimivuutta sekä eläinten sopeutumista olosuhteisiin.

Tuottajat toivat esiin kaksi erilaista, mutta usein päällekkäistä eläinten hyvinvoinnin arvottamisen tapaa. Yhtäältä he käsittivät hyvinvoinnin eläimen periaatteelliseksi oikeudeksi tulla kohdelluksi ja hoidetuksi moitteettomasti, jolloin hyvinvoinnin edistäminen ei vaadi suuria investointeja tai resursseja vaan voidaan nähdä pieninä ja yksinkertaisina käytännön toimina. Toisaalta tuottajat totesivat eläinten hyvinvoinnin olevan hyvän tuottavuuden ehto ja edellytys, jota tulee vaalia jo sen tuottaman rahallisen arvon vuoksi. Subjektiivisten normien lähteistä erityisesti teurastamot ja meijerit näyttäytyivät tärkeinä, tuottajan asenteita ja toimintaa ohjaavina auktoriteetteina. Periaatteelliseen arvoulottuvuuteen liitettiin vähemmän normeja kuin tuotantokeskeiseen lähestymistapaan. Auktoriteeteilla oli merkitystä myös tuottajan kokemien vaikutusmahdollisuuksien suhteen. Vaikuttamisen rajoja asettivat niin ikään tuottajan oma jaksaminen sekä taloudelliset resurssit.

Tuottajan positiivinen näkemys omista vaikutusmahdollisuuksista eläinten hoidossa ja hyvinvoinnin edistämässä oli hyvinvointi-indeksipisteiden perusteella yhteydessä parempaan eläinten hyvinvoinnin tasoon. Halukkuus edistää eläinten hyvinvointia ei kuitenkaan

näiden tulosten valossa näyttäisi riippuvan siitä, asennoituuko tuottaja siihen periaatteellisesti, välineellisesti tai molemmin tavoin: hyvinvointi-indeksin pistemäärät eivät eronneet merkittävästi eri lailla hyvinvoinnin edistämiseen asennoituvien tuottajien tiloilla. Tuottajat näkivät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen tärkeäksi, mutta erilaisin perustein.

Tuottajille tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen merkitsi laajaa hyvinvointitoimintojen joukkoa, joka voitiin ryhmitellä neljään hyvinvoinnin edistämisen tapaan: olosuhteiden parantamiseen, hoitotyöhön, eläimen hyvään kohteluun ja tuottajan omasta hyvinvoinnista huolehtimiseen. Tuottajat tunnistavat mainitut neljä hyvinvoinnin edistämisen tapaa relevanteiksi, mutta niiden arvottamisessa oli vaihtelua, ja eri tuottajat todennäköisesti asettaisivat ne erilaiseen tärkeysjärjestykseen. Kaikkein kiistanalaisimmalta hyvinvoinnin edistämistavalta vaikutti eläimen hyvän kohtelun alle kuuluvien käytäntöjen luokka, kun taas muut kolme hyvinvoinnin edistämisen tapaa vaikuttivat saavan pääosin myönteisen sävyistä arvottamista. Periaatteellinen arvolataus ja eläimen hyvä kohtelu asenteen kohteena liittyivät usein yhteen, mutta tätä voitiin tukea myös välineellisin perustein. Sen sijaan muiden kolmen hyvinvoinnin edistämisen tapojen kohdalla ei näkynyt vastaavanlaista painotuseroa. Kaiken kaikkiaan tulokset vahvistavat käyttämämme teoreettisen tulkinta-kehityksen keskeisen viestin, jonka mukaan tuottajan asenteiden ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen välinen yhteys ei ole yksioikoinen tai mekaaninen.

Avainsanat: tuotantoeläinten hyvinvointi, asenne, maataloustuottaja, suunnitellun toiminnan teoria, laadullinen asennetutkimus.

Abstract

A means to an end, or a value in itself? – Producer attitudes towards improving animal welfare

Production animal welfare can be improved e.g. by introducing new technical solutions and improving housing conditions, feeding strategies or management. However, the most important factor affecting farm animal welfare is probably the attitude and behaviour of the farmer. According to current attitude theories, attitudes towards improving animal welfare predict actions by farmers to do so and thus are related to the actual welfare, health and productivity of the animals.

We studied the attitudes of Finnish pig and dairy farmers towards improving farm animal welfare by analyzing their argumentation from the perspective of the theory of planned behaviour (Ajzen, 2002). According to Ajzen, the behaviour or intention of a human being to operate in a certain way can be best predicted by the attitudes that are directed to the operation itself. In addition to the attitudes, these behaviour intentions are also determined by subjective norms and perceived behavioural control.

We utilized the methodology of the qualitative attitude approach. We interviewed 9 pig and 9 dairy farmers by presenting them statements concerning the improvement of farm animal welfare. We were interested in how the farmers evaluate the improvement of animal welfare in their comments, and in how the related subjective norms and perceived behavioural control were displayed in the comments. We also paid attention to how they constructed their own actor position and to what kind of values they appealed to.

We also made rough estimates of animal welfare during our farm visits. We used an index with both environment- and animal-based indicators of animal welfare as a tool to evaluate the possibilities for species-specific behaviour and adaptation of the animals to the prevailing conditions.

Based on the interview material we found that farmers brought up two different, but often overlapping, views on how to evaluate farm animal welfare. On the other hand, they understood welfare as a principle right of an animal to be handled taken care of properly (ethical dimension). Using this definition, improving welfare does not require large investments or resources but can be seen as small and simple practical actions. On the other hand, farmers stated that animal welfare is an essential prerequisite for productivity (instrumental dimension). Therefore, animal welfare needs to be taken into account due to financial reasons. Especially slaughterhouses and dairies appeared to be important authorities that may direct farmers' attitudes and actions as subjective norms. Fewer norms were related to the ethical than to the instrumental value dimension. These authorities as well as the farmers' own well-being and economic resources also set limits to the possibilities to improve animal welfare.

The farmer's positive view on his/her own behavioural control on the improvement of animal welfare was related to a better animal welfare index score in. However, the willingness to improve animal welfare does not seem to depend on whether the farmer uses the ethical or instrumental definition of welfare. The welfare index scores did not differ significantly between farmers with ethical and instrumental views. It was obvious, that perceived improving farm animal welfare important but had different motivations for this.

For the farmers, the improvement of farm animal welfare appeared as a wide group of functions that could be divided in four subgroups: improvement of housing conditions, care-taking and medical treatments, humane handling of the animals, and taking care of the farmer's own welfare. The farmers identified all four groups as relevant welfare promoters, but there was substantial variation in how these were evaluated; different farmers appear to prioritise the different subgroups differently. The humane handling of animals seemed to be the most controversial way of improving welfare, while the other three subgroups were mainly valued positively. A connection between the ethical dimension and prioritising humane handling of animals could be seen, but the motivation for humane handling could also be based on the instrumental dimension. On the whole, these results confirm the central message of the theoretical interpretation frame used, according to which the connection between farmers' attitudes and farm animal welfare is neither simple nor mechanical.

Keywords: farm animal welfare, attitude, farmer, theory of planned behaviour, qualitative attitude approach.

1 Tutkimuksen tausta

Länsimaisten ihmisten asenteet eläimiä kohtaan ovat muuttuneet, kun tiede on osoittanut ihmisen ja eläimen samankaltaisuuden. Yhteiskunnan postmodernistumisen myötä tuotantoeläinten hyvinvointi on länsimaissa noussut eettiseksi kysymykseksi, joka liittyy moraalisia oikeuksia korostavaan etiikkaan. Ihmisoikeuksien on katsottu laajentuneen koskemaan osittain myös eläimiä (Shweder ym., 1987).

Samalla kun ihmisten kunnioitus eläimiä kohtaan on kasvanut, kotieläintuotannon yksiköt ovat muuttumassa pienistä perhetuotantotiloista suuren koon tiloiksi (Fraser, 2001). Tämän muutoksen keskellä tuotantoeläinten hyvinvointitason ylläpitäminen on noussut tärkeäksi kysymykseksi, joka keskusteluttaa niin tuottajia, eri asiantuntijaryhmiä kuin suurta yleisöä. Teknologian ja volyymin kasvu muuttaa tuotantoeläinten olosuhteita ja herättää kysymyksiä eläinten hyvinvoinnin suhteen. Samalla käsitykset tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisestä muuttuvat ja kiistelevät keskenään. Tilakoon kasvaessa on tärkeää selvittää keinot, miten tuotantoeläinten hyvinvointi muuttuvissa tuotanto-olosuhteissa voidaan ylläpitää ja miten sitä voidaan lisätä.

Eläinten hyvinvointi on yhteiskunnallisena kysymyksenä laaja ja monimutkainen, siihen liittyvät mm. etiikka, talous, politiikka ja luonnontieteet (Mononen, 2001). Eläinten hyvinvointi voidaan ymmärtää ja määritellä monin eri tavoin riippuen siitä, millaisia hyvinvointiin liittyviä tekijöitä pidetään tärkeimpinä, eikä yhtä yleisesti hyväksytyä määritelmää ole olemassa. Toiset korostavat eläimen sopeutumiskykyä (mm. Wiepkema, 1987; Broom, 1991), toiset taas painottavat eläimen ja sen ympäristön välistä harmoniaa tai eläimen subjektiivisia kokemuksia (mm. Duncan & Dawkins, 1983; Hurnik, 1988). Yleisimmin käytössä olevassa määritelmässä keskitytään eläimen omiin tuntemuksiin. Hyvinvointi nähdään eläinyksilön subjektiivisena tunnetilana, joka riippuu eläimellä olevien sopeutumien ja eläimen ympäristön asettamien haasteiden vuorovaikutuksesta (Fraser ym., 1997). Käytännön tasolla eläinten hyvinvointi voidaan myös nähdä vapautena kärsimyksestä, kuten janosta ja nälästä, epämu-kavuudesta, pelosta ja ahdistuksesta, kivusta, loukkaantumisista ja sairauksista, sekä vapautena toteuttaa normaaleja, luontaisia käyttäytymismalleja (mm. Webster, 1995).

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen näyttäytyy erilaisena riippuen siitä, arvioiko sitä eläinlääkäri, kuluttaja, tuottaja, eläinaktivisti vai poliitikko. Näillä ryhmillä on toisistaan poikkeavia intressejä liittyen tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen. Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämistä voidaan kommentoida eri toimijapositiona (Langenhove & Harre, 1998) katsottuna. Kuluttajat ovat ensi sijassa kiinnostuneet ruoan laadusta. Tuottajien eksplisiittinen tavoite on taas hankkia kotieläintuotannon avulla elantonsa. Suurin osa kotieläintuottajista ei ryhdy eläintuottajiksi ensisijaisesti siksi, että haluaisivat edistää eläinten hyvinvointia. Kotieläintuotantoon liittyvien näkökulmien monimutkaisuuden vuoksi varsinkin kotieläintuotannon ulkopuolella elävien ihmisten on nykyään vaikea suhtautua kotieläintuotantoon luontevasti, mikä aiheuttaakin konflikteja ja yhteisymmärryksen puutetta eri toimijoiden välillä. Tutkimalla tutkijoiden, eläinlääkäreiden, tuottajien ja kuluttajien

en asenteita tutkijat saavat tietää, missä kriittiset tiedon aukot toimijaryhmien välillä esiintyvät (Heleski ym., 2004).

Tämän edellä kuvatun yhteiskunnallisen muutoksen seurauksena kotieläintuottajat ovat alkaneet mieltää kotieläintuotannon kasvavassa määrin liiketoimintana (Nielsen & Bergfeld, 2003). Työ kotieläintilalla liittyy yhä enemmän liiketoimintaan ja vähemmän itse kotieläinten hoitoon. Koska liiketoimintaa korostavassa mallissa eläinten arvo perustuu lähinnä niiden tuottavuuteen ja koska ne tässä mielessä ovat uudistuva resurssi, kotieläintilan eläimiä voidaan korvata tuottavammilla ja nuoremmilla yksilöillä. Myös uusi teknologia on tullut avuksi ratkaisemaan biologisia, eläinkantaan liittyviä, tehottomuuden aiheuttajia tällaisessa tuottavuutta maksimoivassa kotieläintuotannossa.

1.1 Suunnitellun toiminnan teoria tulkintakehyksenä

Tutkimusten mukaan tuottajien asenteet yleisesti ottaen vaikuttavat tuotantoeläinten hyvinvointiin tuottavuudella mitattuna. Mutta miten tuottajien asenteet itse asiassa heijastuvat heidän toimintaansa? Izek Ajzenin (2002) suunnitellun toiminnan teoriassa (theory of planned behavior) selitetään asenteen ja käyttäytymisaikomuksen suhdetta: milloin ihminen aikoo käyttäytyä asenteensa mukaisesti ja milloin ei.

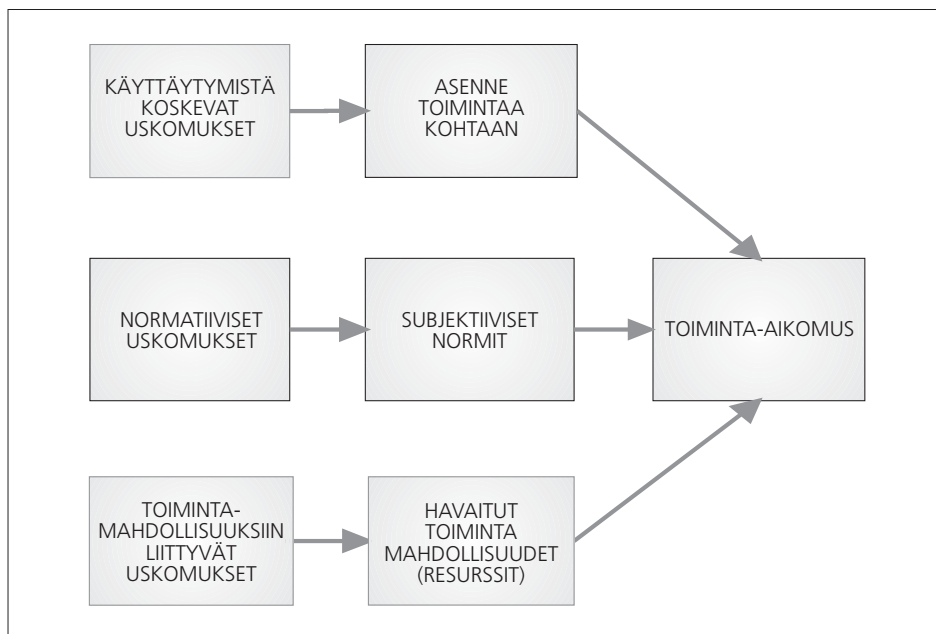
Keskeisen asemansa ja ilmeisen toimivuutensa vuoksi käytämme tutkimuksessamme teoreettisena viitekehyksenä juuri suunnitellun käyttäytymisen teoriaa. Sitä onkin käytetty eläimiin kohdistuvissa asennetutkimuksissa eniten (Coleman ym., 2003). Aikaisemmin sosiaalipsykologisen asennetutkimuksen ongelmana on ollut heikko yhteys asenteen ja käyttäytymisen välillä; Ajzen on onnistuneesti kyennyt paikkaamaan aukkoa (Fazio & Olson, 2003). Hän on ratkaissut ongelman keskittyen selittämään erityisesti käyttäytymisaikomuksia ja sitä, miten nämä määräytyvät spesifeihin käyttäytymisaikomuksiin liittyvillä asenteilla¹. Tämän lähestymistavan mukaan ihmisen käyttäytymisaikomukset selittyvät paremmin tähän käyttäytymiseen suoraan yhteydessä olevilla spesifeillä asenteilla kuin ilmiöön kohdistuvilla yleisen tason asenteilla. Jos halutaan tutkia asenteiden ja käyttäytymisen suhdetta, sekä tutkittavan asenteen että käyttäytymisen pitäisi vastata toisiaan, olla samalla abstraktiotasolla. Toisin sanoen tutkitaan sitä, miten asenteet tiettyä käyttäytymistä kohtaan vaikuttavat henkilön aikomuksiin toimia asenteensa mukaisesti.

Toiseksi Ajzen toteaa, että käyttäytymisaikomuksia on helpompi ennustaa kuin itse käyttäytymistä, koska käyttäytymisaikomusten ja käyttäytymisen väliin voi tulla useita toimijan kontrollin ulkopuolella olevia tekijöitä. Hoitajan asenteita tällä tavalla tutkittaessa onkin pystytty ennustamaan käyttäytymisaikomuksia paremmin kuin muilla menetelmillä (Waiblinger ym., 2002). Suunnitellun käyttäytymisen teoria nimensä mukaisesti keskittyy selittämään ainoastaan suunniteltua, harkittua käyttäytymistä. Se ei selitä esimerkiksi spontaania, automaattista tai tavoiksi muodostunutta käyttäytymistä (kuten päihderiippuvuus).

¹ esimerkiksi "aion laajentaa sikalaani" käyttäytymisaikomoisuus liittyy asenteeseen sikalan laajennuksesta toimintana

Asenne on kuitenkin vain yksi tekijä, joka Ajzenin mukaan määrittää käyttäytymisaikomusta. Myös subjektiiviset normit (eli tutkittavan uskomukset sosiaalisista odotuksista) ja havaitut vaikutusmahdollisuudet (ts. kyvyt, resurssit, yms. joita tutkittava uskoo olevan käytössään) vaikuttavat osaltaan tutkittavan käyttäytymisaikomukseen. Nämä osatekijät on esitetty kuvassa 1.

Ihminen suunnittelee käyttäytyvänsä asenteensa mukaisesti riippuen (1) siitä, mitä hänelle merkitykselliset toiset ihmiset tai instituutiot hänen oman havaintonsa mukaan odottavat ja onko hän motivoitunut noudattamaan heidän odotuksiaan, ja toiseksi (2) siitä, miten hän arvioi omat toimintamahdollisuutensa toiminnan suhteen: onko hänen toimintansa turhaa vai onko toimintaan ryhtyminen oikeasti hänen valittavanaan.

Kuva 1. Ajzenin (2002) suunnitellun toiminnan teoria

1.2 Aikaisempaa tutkimusta

Tutkimuksessamme olemme kiinnostuneita tuottajien asenteista tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämistä kohtaan *toimintana*, Ajzenin teorian oletusten mukaisesti. Tämä tarkennus on tärkeä, sillä vaikka suurin osa tuotantoeläinten hyvinvointia koskevaa asennetutkimusta onkin tehty Ajzenin teorian hengessä, lukuisissa aikaisemmissa tuottajien tai hoitajien asennoitumista koskevissa tutkimuksissa asenteen kohteena on ollut joko tuotantoeläin itse, tuotantoeläinten hyvinvointi, eläintuotanto tai tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen toimintana. Nämä asenteen kohteen ainakin neljä erilaista määritelmää todennäköisesti vaikuttavat tutkimustuloksiin monin tavoin.

Toinen tekijä, joka saattaa vaikuttaa tutkimustuloksiin, on se, ovatko tutkittavina olleet tuottajat vai eläintenhoitajat. Todennäköisestihän näiden roolit ja työn vastuualueet eläin-tiloilla poikkeavat toisistaan erityisesti tilanteessa, jossa tuottaja ja hoitaja ovat eri henkilöitä. Meidän tutkimuksessamme tutkittavajoukkona ovat tuottajat. Ajzenin (2002) lähestymistapaa seuraavissa tutkimuksissa ei ole aikaisemmin kiinnitetty huomiota tutkittavan oman toimijaposition vaikutukseen asennoitumiseen ja vastaavasti käyttäytymisaikomuksiin. Tähän aiomme sen vuoksi kiinnittää tutkimuksessamme huomiota.

Tutkimuksessamme olemme kiinnostuneita myös siitä, miten tuottajat suhtautuvat toistensa asenteisiin ja ulkopuolelta tuleviin käyttäytymisodotuksiin. Tätäkin on tutkittu vielä vähän. Kysymys tuottajan vaikutusmahdollisuuksista tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämistä kohtaan on relevantti erityisesti kun ollaan kiinnostuneita toiminnasta asenteen kohteena. Tällöin kiinnostuksen kohteeksi nousee myös kysymys, mikä tuottajien näkökulmasta on sellaista mihin hän voi vaikuttaa ja mihin hän ei voi vaikuttaa.

Kolmas tekijä, joka vaikuttaa tutkimustuloksiin, on menetelmä ja siihen liittyvät teoreettiset lähtöoletukset. Lomakekyselyillä saadaan tietoa asenteiden jakautumisesta tutkittavien kesken, mutta tällöin asenteista saadaan usein yksilotteinen kuva eikä voida tietää, oliko tutkittavilla mahdollisesti tuotantoeläinten hyvinvointiin liittyviä asenteita, jotka puuttuivat lomakekyselystä. Teoreettisena lähtöoletuksena voi myös olla, että tutkittavat voidaan jakaa ”tyyppeihin” sen mukaan, minkälaisia asenteita he painottavat. Tällaiset dikotomiset tyypit saattavat kuitenkin yksinkertaistaa ja jopa vääristää todellisuutta. Tutkittavat voivat myös omata ja ilmaista useammanlaisia asenteita. Meidän tutkimuksessamme tutkimme asenteita juuri tällaisina puhetapoina, jotka saattavat esiintyä tuottajien puheessa rinnakkain.

Tieteellisen kirjallisuuden pohjalta tulee vaikutelma, että erityisesti yhteiskunnallisen tuotantoeläinten hyvinvointitutkimuksen tavoitteita on pääasiassa kaksi: hoitajan ja tuotantoeläimen välisen suhteen syvällisempi ymmärtäminen sekä eri toimijaryhmien välillä vallitsevien kommunikaatoristiriitojen ratkaiseminen. Tässä tutkimuksessa olemme kiinnostuneita ensisijaisesti tuottajien asenteista. Eläinten olosuhteisiin ja hyvinvointiin keskittyvä hyvinvointitutkimus on oma tieteenalansa, jota sivuamme tässä vain hieman. Psykologiassa ja sosiaalipsykologiassa ihmisen ja eläimen välisen suhteen tutkimus on vielä marginaalisessa asemassa (Melson, 2002).

1.3 Hoitajan ja tuottajan asenteiden keskeisyys tuotantoeläinten hyvinvoinnissa

Eläinten hyvinvointiin tilatasolla vaikuttavat muun muassa ihmisen rakentamat tuotantotilat sekä -olosuhteet, ruokinta- ja terveydenhuoltostrategiat, eläinten mahdollisuus lajimukaiseen käyttäytymiseen ja hyviin elinolosuhteisiin. Olennainen tekijä tuotantoeläimen

hyvinvoinnin suhteen on ihminen ja hänen suhteensa eläimiin. Tähän suhteeseen vaikuttaa se, kuinka ihminen asennoituu eläimiin (Coleman ym., 2003; Hemsworth, 2003) ja millaisena osana ympäristöään eläimet pitävät ihmistä (Boivin ym., 2000; Vaarst ym., 2004).

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että hoitajan rooli on keskeinen eläimen hyvinvoinnin määrätymisessä, jopa sen tärkein tekijä. Hoitajan asennoitumisen eläimiä kohtaan on puolestaan todettu olevan johdonmukaisin hoitajan käyttäytymistä ennustava tekijä verrattuna muihin työhön liittyviin muuttujiin (Coleman ym., 1998; Hemsworth & Coleman, 1998; Breuer ym., 2000; Waiblinger ym., 2002; Hemsworth, 2003). Asenteiden ja käyttäytymisen suhdetta on tutkittu mittaamalla asenteita kyselylomakkeella ja tarkkailemalla tutkittavien henkilöiden käyttäytymistä kotieläintilalla ja löydetty yhteys positiivisten asenteiden ja lempeämmän kohtelun välillä (Coleman ym., 2003). Hoitajan asenne eläimiä kohtaan voi vaikuttaa hänen työmoraaliinsa, motivaatioon oppia uusia asioita sekä työstä koettuun tyytyväisyyteen. Nämä tekijät voivat puolestaan vaikuttaa hoitajan työsuoritukseen ja eläinten käsittelyyn. Jos hoitajan asenne esimerkiksi sikoja kohtaan on negatiivinen, sitoutuminen eläinten tarkkailuun ja puuttuminen tuotannon ja hyvinvoinnin ongelmakohtiin heikkenee (Hemsworth, 1998). Hoitajan asenne vaikuttaa mm. siihen, miten usein hän käy katsomassa eläimiä, kuinka paljon käyttää aikaa eläinten tarkkailuun, miten käsittelee eläimiä hoitotoimenpiteiden aikana ja kuinka herkästi puuttuu epäkohtiin.

Pelkoa ja siten stressiä aiheuttavien käsittelytapojen on useissa tutkimuksissa todettu vaikuttavan haitallisesti sikojen ja siipikarjan kasvuun ja hedelmällisyyteen (Hemsworth ym., 1981; Gonyou ym., 1986; Hemsworth & Barnett, 1991). Ihmisen ja eläimen välinen vuorovaikutus onkin merkittävä eläimen hyvinvointiin vaikuttava tekijä. On todettu, että hoitajan asenne ja käyttäytyminen eläintä kohtaan vaikuttavat eläimen käyttäytymiseen, hyvinvointiin, terveyteen ja tuottavuuteen (Hemsworth ym., 1989; 1994; 1999; Coleman ym., 2003). Koska hoitajan käyttäytyminen eläintä kohtaan on enimmäkseen harkinnanalaista toimintaa, siihen vaikuttavat voimakkaasti asenteet ja uskomukset, joita hoitajalla on kyseisestä eläinlajista.

1.4 Minkälaiseksi tuottajat ja hoitajat ovat määritelleet tuotantoeläinten hyvinvoinnin?

Useissa tutkimuksissa tuottajien asenteiden on havaittu jakautuvan kahtia heidän suhtautumisessaan hyvinvointiasioihin ja niiden määrittelyssä. Austin ym. (2005) löysivät tutkimuksissaan kaksi pääasiallista tapaa asennoitua eläinten hyvinvointiin: tuottajat jakaantuivat hyvinvointi- ja bisnesorientoituneisiin, mutta näkökulmat eivät olleet täysin toisensa poissulkevia. Lund ym. (2002, 2004) havaitsivat tutkimuksissaan, että tuottajat jakautuivat ns. moralisteihin, joille tärkeää oli eläinten itseisarvo ja koko tuotannon kokonaisvaltainen ekologisuus, sekä yrittäjähenkisiin tuottajiin, jotka panostivat tuotannon taloudellisuuteen ja eläinten hyvinvointiin taloudellisen hyödyn osana. Porcher ym. (2004) jakoivat tuottajat

eläinystävällisiin ja ihmisen valta-asemaa korostaviin. Edelliset painottivat vahvaa tunnesidettä eläimiin, eläinten inhimillistä kohtelua ja vastuullisuutta; jälkimmäiset korostivat ihmisen ja eläimen välisiä eroja, eläimen välinearvoa ja ihmisen päätäntävaltaa ja -vastuuta. Samantapaista jakoa ehdottaa Serpell (2004) tutkittaessa eri intressiryhmien asenteita eläinten hyvinvointia kohtaan.

Sukupuoli vaikutti merkitsevästi vastaajien asenteisiin koskien eläinten hyvinvointia. Useissa tutkimuksissa (Mathews & Herzog, 1997; Broida ym., 1993; Furnham & Heyes, 1993; Porcher ym., 2004; Heleski ym., 2005) sen havaittiin olevan olennainen, jopa suurin yksittäinen tekijä asenteiden taustalla: naisille eläinten hyvinvointi oli huomattavasti tärkeämpää kuin miehille. Yleensä herkäät, empaattiset ihmiset suhtautuivat eläintuotannon ongelmakohtiin kriittisemmin kuin muut (Mathews & Herzog, 1997; Furnham ym., 2003).

Asenteita ja niiden taustoja kartoittavan hollantilaistutkimuksen mukaan (Velde ym., 2002) tuottajat mielsivät eläinten hyvinvoinnin lähinnä hyväksi terveydentilaksi, kunnolliseksi ruokinnaksi ja hygieenisiksi oloiksi. Valmiin tuotteen laadusta puhuessaan he eivät maininneet eläinten hyvinvointia laadun takeeksi, vaan vetosivat niin ikään tuotteen hygieenisyyteen, tuoreuteen ja hyvään makuun. Kuluttajien mielipiteet ja vaatimukset eläinten pitoon liittyen saivat kuitenkin tuottajat tuntemaan olonsa epämurkavaksi; osa tuottajista koki ne uhkana ammatinharjoittamiselle.

Tuottajien ja eläinten hoitajien asenteita on muutamissa tutkimuksissa pyritty muuttamaan vaikuttamalla asenteisiin koulutuksen avulla (Hemsworth ym., 1994; 2002; Coleman, 2000). Lyhyiden koulutusjaksojen avulla saadut muutokset asenteissa ja sitä kautta eläinten kohtelussa, niiden käyttäytymisessä ja tuotoksessa ovat olleet pienehköjä, mutta merkitseviä. Koulutuksen ja valmennuksen avulla voitaneen vaikuttaa myös suuren yleisön asenteisiin ja siten muuttaa yleistä suhtautumista eläimiin.

1.5 Muiden toimijaryhmien asenteita tuotantoeläinten hyvinvointikysymyksiin

Kuluttajat ovat toinen tärkeä toimijaryhmä tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisessä toimintana. Kuluttajan arjessa tuotantoeläimet ovat ruoan lähteitä. Asteet tuotantoeläimen lihan laatua ja turvallisuutta kohtaan sekä subjektiiviset normit vaikuttavat kuluttajien ostopäätöksiin Irlannissa (McCarthy ym., 2004).

Norjalaistutkimuksessa käytettiin Kellertin (1996) typologiaa erilaisista tavoista suhtautua tuotantoeläinten hyvinvointiin yleensä (ts. ei toimintana). Tutkittavat nuoret suhtautuivat tuotantoeläimiin useimmiten humanistisesti, mutta myös moralistisesti, ekologisesti, naturalistisesti, negativistisesti, uskonnollisesti ja kaikkein harvimmin utilitaristisesti (Bjerke ym., 1998).

Tutkimuskirjallisuuden pohjalta voisi siis olettaa, että perustava ristiriita tuottajien ja kuluttajien välillä johtuu siitä, että tuottajat korostavat tuotantokeskeistä näkemystä tuotantoeläinten hyvinvoinnista, kun taas tavalliset kuluttajat suhtautuvat tuotantoeläimiin yleisten humanististen tai moraalisten periaatteiden mukaan.

2 Tutkimuksen lähestymistapa ja metodologia

Tutkimuksessamme käytämme Ajzenin (2002) suunnitellun toiminnan teoriaa tulkintakehyksenä haastatteluilla tuotetun kommenttiaineiston kvalitatiivisessa tarkastelussa. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapaa (Rantanen & Vesala, 1999; Vesala & Rantanen, 1999) hyödyntämällä keskitymme myös sellaisiin kysymyksiin, jotka tavallisesti jäävät syrjään Ajzenin teoriaa sovellettaessa. Ajzenin teoriaa käytetään tavallisesti olettaen, että tutkittavan asenteen kohde on etukäteen tiedetty, ja että niin tutkijat kuin tutkittavatkin ymmärtävät ja tunnistavat sen samalla tavalla. Usein on kuitenkin niin, että sama asia voidaan määrittää tai havaita useina erilaisina tai eri tavoin ymmärrettyinä kohteina kun sitä arvotetaan (Asch, 1940; Vesala & Rantanen, 1999). Yksi laadullisen asennetutkimuksen tavoite onkin selvittää sitä, minkälaisina asenteen kohteina jokin asia voi jossain asiayhteydessä ilmentyä.

Ajzenin teoriaa on useimmiten sovellettu kvantitatiivisissa, mittaukseen keskittyvissä tutkimusasetelmissa. Tällöin ei tavallisesti olla kiinnostuneita siitä, miten vastaajat perustelisivat kannanottojaan. Tutkimalla laadullisesti erittelemällä haastateltujen esittämiä perusteluja kannanotoilleen saamme havaintoja siitä, mitä asioita he liittävät kulloinkin kyseessä olevaan kannanoton ja arvottamisen kohteeseen. Tämä mahdollistaa yhtäältä tulkintoja juuri asenteen kohteen määrittämisestä ja havaitsemisesta, mutta toisaalta tätä kautta voimme tutkia myös sitä, ovatko juuri Ajzenin mainitsemat subjektiiviset normit ja vaikutusmahdollisuudet sellaisia tekijöitä, jotka haastateltujen omissa kommentteissa näyttäytyvät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvinä seikkoina, vai esiintyykö mahdollisesti myös muita näkökohtia. Esimerkiksi sosiaalisen identiteetin tai arvojen tutkimus antaa aiheutta olettaa, että Ajzenin malli ei suinkaan ole tässä mielessä tyhjentävä (Christian & Abrams, 2003; Godin ym., 2005; ks. myös Maio & Olson, 1995; Conner & McMillan, 1999).

Laadullisen asennetutkimuksen lähestymisessä (Rantanen & Vesala, 1999) analysoidaan kommentointiaineistoja erittelemällä ja jäsentämällä kannanottoja ja niihin liitettyjä perusteluja ja muita selontekoja. Yksi keskeinen metodologinen oletus on, että näin jäsennettyä aineistoa voidaan tulkita argumentaationa eli näytteenä kiistanalaisuutta sisältävästä sosiaalisesta todellisuudesta. Tällaisessa tulkinnessa voidaan hyödyntää monia käsitteitä. Kiisteleviin näkökantoihin ja asioiden arvottamiseen liittyvänä asenteen käsite on luonteva esimerkki tällaisesta tulkintakäsitteestä. Merkille pantavaa kuitenkin on, että tällöin asenne teoreettisesti ymmärretään nimenomaan argumentaation kontekstissa ilmaistuna ja tunnistettavana ilmiönä, ei esimerkiksi yksilön sisällä piilossa olevana taipumuksena tai piirteenä (Billig, 1996).

Tuotimme kommentointiaineiston esittämällä haastatelluille tuottajille kymmenen lauseväittämiä, jotka liittyivät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen. Käytimme väittämiensä kehittäessä Ajzenin teoriaa: olimme kiinnostuneita siitä, miten tuottajat kommentoivat tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen arvottamista, siihen liittyviä subjektiivisia normeja ja tuottajan vaikutusmahdollisuuksia. Heidän esittämiään kannanottoja ja perustelu-

ja analysoidessamme kiinnitimme huomiota myös siihen, miten he tulivat määrittäneeksi omaa toimija-asemaansa ja minkälaisiin arvoihin he vetosivat. Tässä tutkimuksessa emme varsinaisesti keskity kysymykseen tuotantoeläinten hyvinvointia edistävien käyttäytymisai-
komusten ennustamisesta tuottajien ilmaisemien asenteiden pohjalta, vaikkakin esitäm-
me myös joitain vertailuja kommentointiaineiston ja haastatteluiden yhteydessä kerätyn
havainnointiaineiston välillä.

Ihmisten asennoitumista eläimiin on tutkittu laadullisesti myös muunlaisilla tutkimusotteil-
la. Esimerkiksi grounded theory –menetelmää käyttävä tutkimus selvitti tutkittavien asentei-
ta eläimiä kohtaan, tietoa eläinten hyötykäyttöön liittyvistä menettelytavoista, näkemyksiä
valinnan mahdollisuudesta ja näkemyksiä kustannusten ja hyödyn suhteesta (Knight ym.,
2003). Asenteita on myös tutkittu päiväkirjoin ja tarkkailemalla ihmisiä, tekemällä johto-
päätöksiä heidän asenteistaan käyttäytymisen perusteella.

Laadullinen esitutkimus haastatellen on myös ollut tavallinen käytäntö laatia kyselyloma-
ke suunnitellun käyttäytymisen teoriaa seuraavissa tutkimuksissa. Tämäkin työemme on
esitutkimus kvantitatiiviselle jatkotutkimukselle. Tavoite on saada tuottajien omalla argu-
mentaatiolla perusteltavissa oleva näkökulma Ajzenin mallia soveltaville kyselylomakkeen
mittausoperationalisoinneille.

3 Tutkimuskysymykset

Pyrimme tässä tutkimuksessa vastaamaan seuraaviin kysymyksiin (suluissa vastaavat kohdat tuloslukuissa):

- Minkälaisena asenteen kohteena tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen näytetään tuottajien puheessa? (luku 6.1)
- Minkälaisia arvoja tuottajat liittävät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen? (luku 6.2)
- Minkälaisia tuottajan havaitsemia subjektiivisia normeja tuottajat mainitsevat tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen liittyen? (luku 6.3)
- Miten tuottajat arvioivat vaikutusmahdollisuutensa tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämässä ja minkälaisia resursseja he liittävät siihen? (luku 6.4)
- Miten tuottajat asemoivat itsensä kotieläintuotannon ja tuottajien kentässä? (luku 6.5)
- Onko tuottajien asenteiden ja tuotantotilojen havainnointiin perustuvan hyvinvoinnin tasoarvion välillä yhteyksiä? (luku 6.6)

4 Aineiston hankinta

4.1 Tuottajien haastattelut

Ilmoitimme tutkimuksesta lyhyesti Maaseudun tulevaisuudessa. Viisi tuottajaa ilmoittautui mukaan tiedotteen perusteella. Samaan aikaan lähetimme 40 sika- ja lypsykarjatilalliselle kirjeet, joissa tiedustelimme tuottajien osallistumishalukkuutta tutkimukseen. Hieman myöhemmin soitimme näille tuottajille ja tiedustelimme heidän päätöstään osallistua tutkimukseen. Tarkoituksemme oli saada mukaan yhdeksän sika- ja yhdeksän nautatilallista niin, että molemmista tuotantosuunnista olisi edustettuna kolme keskikokoista ja kolme suurta tilaa sekä kolme luomutilaa. Aikataulu- ja kustannussyiden vuoksi valitsimme kuitenkin mukaan kaksi keskikokoista, kolme suurta ja neljä luomusikatilaa sekä kolme keskikokoista, neljä suurta ja kaksi luomunautatilaa. Luomutilat olivat kooltaan keskikokoisia. Suurista sikatiloista yhtymiä oli kaksi, suurten nautatilojen joukossa oli yksi yhtymä. Tilat sijaitsivat eri puolilla Suomea.

Ennen varsinaisia tilakäyntejä suunnittelimme strategian laadullisiin haastatteluihin sekä lomakkeen tuotantotilojen ja eläinten arvioimista varten. Laadullisen asennetutkimuksen mukaisesti haastattelumme rakentui väittämille, jotka esitimme haastateltavalle paperilla, yksi kerrallaan. Kustakin väittämästä käytiin keskustelu, jonka lähtökohtana oli haastateltavan vapaasti ja omin sanoin esittämät kommentit väittämiin.

Haastattelukysymykset ja lomakkeen toimivuus testattiin etukäteen harjoitustilakäynnillä, joka toimi pilottitutkimuksena. Varsinaisessa tutkimuksessa käytetyt väittämät on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Haastatteluissa käytetyt lauseväittämät.

Tuotantoeläinten hyvinvoinnin ylläpitäminen / edistäminen on mielestäni hyvin tärkeää
Tuotantoeläinten hyvinvointia tulee ylläpitää / edistää, koska kuluttajat vaativat sitä
Useat tuottajat eivät pysty ylläpitämään / edistämään tuotantoeläintensä hyvinvointia niin hyvin kuin haluaisivat
Vain modernilla teknologialla voidaan edistää tuotantoeläinten hyvinvointia
Luomutila ylläpitää / edistää tuotantoeläinten hyvinvointia parhaiten
Suurilla tiloilla tuotantoeläinten hyvinvointi kärsii
Tuotantoeläinten hyvinvoinnin ylläpitäminen / edistäminen on myös taloudellisesti kannattavaa
Tuottajalla on velvollisuus kunnioittaa ja arvostaa tuotantoeläimen elämää
Tuottajilla ei ole tarpeeksi tietoa siitä, miten ylläpitää / edistää tuotantoeläinten hyvinvointia
Tuottajan oma jaksaminen ei oikeuta laiminlyömyään tuotantoeläinten hyvinvointia

Keräsimme aineiston kesä-heinäkuussa 2005. Keruuseen osallistuneista tutkijoista toinen oli biologi, joka tarkkaili eläimiä ja eläintiloja, ja toinen sosiaalipsykologi, jonka tehtävä oli haastatella tuottajia. Käytännössä tutkijat kiersivät eläintilat yhdessä tuottajan johdolla, minkä jälkeen biologi jäi eläintiloihin tarkkailemaan eläimiä ja sosiaalipsykologi lähti rauhallisempaan paikkaan haastattelemaan tuottajaa tai -pariskuntaa. Paikka saattoi olla navetan kahvihuoneessa, pihakeinussa tai pirtissä. Haastattelutilassa saattoi olla läsnä muuta hoitohenkilökuntaa, perheenjäseniä ja biologi-tutkija. Haastattelut nauhoitettiin; tutkittaville kerrottiin tästä etukäteen ja tutkittavat suostuivat tähän. Haastattelujen kesto vaihteli suuresti 50 minuutista 2,5 tuntiin. Nauhoitetut haastattelut purettiin sanatarkaksi tekstiksi analysointia varten.

4.2 Eläinten hyvinvoinnin arviointi tuotantotiloilla

Tilakäynneillä haastattelujen yhteydessä teimme kaikilla tiloilla myös karkeat arviot eläinten hyvinvoinnista. Arvioinnissa käytimme pääosin ympäristöperäisiä, mutta myös joitakin eläinperäisiä hyvinvoinnin mittareita. Mittareilla pyrimme arvioimaan eläinten tuotantolosuhteiden lajinmukaista toimivuutta sekä eläinten sopeutumista olosuhteisiin, koska eläimen kyky sopeutua ympäristöönsä on keskeistä sen hyvinvoinnin kannalta (Wiepke, 1987; Tennessen, 1989/2). Hyvinvointiarviot perustuivat Bartussekin ANI-indeksiin (Bartussek, 1999) ja sen suomalaisen sovellukseen, A-tuottajien kehittämään A-indeksiin (Anonymous, 2006), joiden pohjalta arviointimittareita vielä muokattiin tähän tutkimukseen paremmin sopiviksi muun muassa jättämällä joitain indeksien kohtia pois ja / tai korvaamalla niitä muilla vastaaviksi katsomillamme mittareilla.

A-tuottajien indeksin mukaisesti eläimet jaettiin kullakin tilalla kolmeen ryhmään: porsastuotantotiloilla ryhmät olivat porsitusosasto, vieroitettujen porsaiden välikasvatusosasto sekä joutilaiden emakoiden osasto; nautatiloilla vastaavat ryhmät muodostuivat pikkuväsikoista (0-2 kk), teiniväsikoista (3-6 kk) ja lypsylehmistä (mukaan lukien hiehot). Kunkin eläinryhmän osalta havainnoitiin ja arvioitiin erikseen seuraavat hyvinvointiin vaikuttavat osa-alueet: 1) liikkumismahdollisuudet, 2) alustan laatu, 3) eläinten mahdollisuudet keskinäisiin sosiaalisiin kontakteihin, 4) eläintilojen valoisuus, ilman laatu ja meluisuus, 5) ruokinnan järjestäminen, sekä 6) hoidon taso. Näistä kohdat 1-5 perustuvat eläinten ympäristön olosuhteisiin, kohdassa 6 sen sijaan tarkasteltiin itse eläimiä, muun muassa ihon ja sorkkien vammoja ja haavoja, mahdollista ontumista, eläinten pelokkuutta ja aggressiivisuutta, käyttäytymisstereotyyppien esiintymistä sekä tuottajan raporttoimia sairastavuuslukuja.

Pisteytyksessä säilytettiin A-indeksin mukaiset painotukset, jotka vaihtelivat eri eläinryhmillä ja eri alasioissa niin, että kunkin eläinryhmän hyvinvoinnin kannalta tärkeimmäksi katsotuilla osioilla oli suurin painotus. Sen jälkeen tulokset suhteutettiin toisiinsa niin, että kunkin eläinryhmän maksimipistemäärä oli 100 pistettä, ja koko tilan maksimi näin ollen 300 pistettä. Tulokset ilmoitetaan suhteutettuina pistemäärinä.

Eläinten hyvinvoinnin arviointi-indeksit perustuvat yleensä enimmäkseen ympäristöpohjaisten muuttujien arviointiin. Indeksien lähtökohta on pragmaattinen, koska ne on tarkoitettu tilatasolla tapahtuvan käytännön kenttätöön apuvälineiksi. Näin ollen tulosten tulkinnaassa on oltava varovainen, sillä vaikka menetelmässä käytetyt muuttujat tunnetaan, niiden välillä voi olla tuntemattomia yhdysvaikutuksia (Knierim ym., 2004; Rushen, 2003).

Indeksit mittaavat eläimen hyvinvointia useiden siihen vaikuttavien tekijöiden summana. Niissä pyritään huomioimaan eläimen hyvinvointiin vaikuttavat ”viisi vapautta”: vapaus janosta ja nälästä; vapaus epämukavuudesta; vapaus kivuista, loukkaantumisista ja sairauksista; vapaus toteuttaa normaaleja käyttäytymismalleja; sekä vapaus pelosta ja ahdistuksesta (Webster, 1995). Indeksi on käytännöllinen ja nopea keino saada kokonaiskäsitys eläimen hyvinvoinnin tasosta, sen puutteista ja hyvistä puolista. Toisaalta indeksit voivat peittää alleen yksittäisiä, hyvinvointiin merkittävästikin vaikuttavia tekijöitä, erityisesti jos indeksi perustuu kompensatioperiaatteeseen. Tällöin jokin indeksin pistemäärää nostava muuttuja voi osittain tai kokonaan kompensoida toisen, pistemäärää laskevan muuttujan vaikutuksen riippumatta siitä, toimiiko kompensatio käytännössä eli korvaako yksi tekijä toisen eläimen todellista hyvinvointia tarkasteltaessa.

Indekseissä eri osa-alueita painotetaan sen mukaan, millainen merkitys niillä katsotaan kullekin eläinryhmälle olevan; esimerkiksi makuualustan laadun katsotaan yleisesti olevan tärkeämpi lypsylehmän kuin vasikan hyvinvointiin vaikuttava tekijä, jolloin sen osuutta indeksin pisteytyksessä painotetaan lypsylehmillä enemmän kuin vasikoilla. Vaikka painotukset perustuvat pääosin yleisesti hyväksytyihin ja tunnustettuihin tutkimustuloksiin, ne ovat silti aina sopimuksenvaraisia rajanvetoja ja päätöksiä, jotka tehdään osittain myös ihmisten arvovalintojen ohjaamina.

Päädyimme tutkimuksessamme käyttämään indeksipohjaista hyvinvoinnin arviointimenetelmää, sillä indeksit ovat nopeita, edullisia ja käytännöllisiä tilatason hyvinvoinnin arvioinnissa kenttäolosuhteissa. Ne sisältävät sekä eläin- että ympäristöperäisiä mittareita useilta hyvinvointiin vaikuttavilta osa-alueilta, joten niiden voidaan olettaa antavan melko luotettavan kokonaiskuvan eläinten oloista maatilalla (Bartussek, 1999). Soveltamamme suomalainen A-indeksi ottaa huomioon myös eläinten ruokintaan liittyviä seikkoja.

5 Tulokset

Haastattelut analysoitiin erittelemällä ensin kaikki kuhunkin väittämään esitetyt kannanotot ja niihin liitetyt perustelut ja tulkitsemalla näitä kokoavasti Ajzenin mallia tulkinnan lähtöjäsenyyksenä hyödyntäen. Seuraavassa tulosten esittelyssä etenemme tämän kokoaivan tulkinnan tasolla. Samassakin alaluvussa voidaan siis hyödyntää useamman eri väittämän yhteydessä analysoitua kommentointia. Väittämäkohtaisiin analyyseihin viittaamme tarvittaessa. Aineistonäytteissä viittaamme haastateltuihin koodeilla A = miespuolinen ja B = naispuolinen haastateltava, H tarkoittaa haastattelijaa.

5.1 Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen asenteen kohteena

Ensimmäiseksi halusimme selvittää, minkälaisiksi asenteen kohteiksi tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen rakentuu haastateltavien puheessa. Asenteen kohteenahan tarkastellaan suunnitellun toiminnan teorian mukaisesti toimintaa, joten etsimme aineistostamme tuottajien viittauksia toimintaan, jotka heidän mielestään liittyvät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen sitä edistävästi tai haittaavasti.

Kun analysoimme tuottajien kannanottoja ensimmäiseen väittämäämme *tuotantoeläinten hyvinvoinnin ylläpitäminen / edistäminen on mielestäni hyvin tärkeää*, huomasimme, että haastatellut tuottajat olivat enimmäkseen väittämän kannalla. Eläinten hyvinvoinnin edistäminen nähtiin hyvin tärkeänä asiana. Suurin osa tuottajista asettui varauksettomasti väittämän kannalle, muutama esitti väittämälle varauksia.

Näihin kannanottoihin esitetyissä perusteluissa tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen näyttöytyy erityisesti joukkona hyvinvointia edistäviä konkreettisia toimintoja. Arvottamisen kohteena ei siis ole pelkästään yleinen ja siten abstrakti toimintakategoria "hyvinvoinnin edistäminen". Eläinten hyvinvoinnin tärkeyttä määritellesään useat tuottajat lähtivät spontaanisti listaamaan yksittäisiä olosuhteita ja käytäntöjä, joiden avulla he joko ovat jo parantaneet eläintensä hyvinvointia, tai mitä he haluaisivat tehdä tai mitä yleensä liitetään tuotantoeläinten hyvinvointiin. Silmiinpistävää oli se, että hyvinvointiin vaikuttavia toimintoja mainittiin melkoinen joukko, jossa oli paljon sisällöllistä vaihtelua.

Abstrakti tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen jakautuu käytännön tasolla kymmeniksi konkreetin tason toiminnoksi eli asenteen kohteiksi. Taulukossa 3 toiminnot on ryhmitelty neljään tuotantoeläinten hyvinvointia edistävään toimintojoukkoon. Taulukossa ilmaistaan myös, mitä seurauksia tuottajat odottavat kyseisiltä toiminnoilta ja mitä indikaattoreita todennäköisesti toiminnoilla on, joiden pohjalta tuottajat olettavat toimintansa olevan odotustensa mukaista.

Taulukko 3. Tuotantoeläinten hyvinvointia edistävät käytännöt, odotetut seuraukset ja indikaattorit.

ASENTEEN KOHTEENA OLEVA TOIMINTA	INDIKAATTORIT (onko toiminta odotusten mukaista)	SEURAUKSET (toivotut / odotetut)
<p><i>OLOSUHTEIDEN PARANTAMINEN</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - hoitajan työn helpottuminen - raikas ilma - valo - sopiva lämpötila - sopiva alusta - tarpeeksi ruokaa - tilaa liikkuu - muutoksen välttäminen - eläinmäärän rajoittaminen karsinassa - lypsyrobotit - vapaa porsitus - vasikan vierihoito - leikkikalut ja virikkeet - ulkoilumahdollisuus - laumakäyttäytyminen - rapsutteluharjat lehmille 	<ul style="list-style-type: none"> - turkki kiiltää - eläin tuottaa - eläin on terve 	<ul style="list-style-type: none"> - hoitajan työn helpottuminen (josta seuraa eläinten hyvinvointia) - stressikäyttäytymisen ehkäiseminen (hännänpurenan lakkaaminen) - lajinmukaisen käyttäytymisen mahdollistaminen
<p><i>HOITOTYÖ</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - sorkanhoito - eläinten puhtaanapito - ehkäisevä terveydenhoito, sairauden hoito - tarkkailu - jalostustoiminta - sairaiden ja tuottamattomien lopettaminen - ruokinta 	<ul style="list-style-type: none"> - eläin ei kärsi - turkki kiiltää - eläin on terve - eläin tuottaa 	<ul style="list-style-type: none"> - terveys - tuottavuus
<p><i>ELÄINTEN HYVÄ KOHTELU</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - lyömättä jättäminen - rapsuttelu ja sillittely - juttelu - rauhallinen suhtautuminen - nimen anto, persoonallisuuden huomiointi - roolinotto - kiintyminen - annetaan eläimelle mahdollisuus 	<ul style="list-style-type: none"> - eläin osoittaa luottamusta - rauhallinen eläin 	<ul style="list-style-type: none"> - eläinten pelokkuus vähenee - luottavainen ja persoonansa ilmaiseva eläin - tuottajalle hyvä olo (omatunto) - tuottavuus
<p><i>OMA HYVINVOINTI</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - lepo - lomat - hyvä työilmapiiri - tuottajatuttavien jaksamisesta huolehtiminen - lisätyövoiman hankkiminen tarvittaessa 	<ul style="list-style-type: none"> - tarkkaavaisuus säilyy - työ tuntuu mielenkiintoiselta - yöllä voi nukkua - elämä tuntuu mukavalta 	<ul style="list-style-type: none"> - tuottaja jaksaa edistää eläinten hyvinvointia

5.2 Tuotannon vai hyvinvoinnin keskeisyys tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisessä: tulkintaa arvojen näkökulmasta

Kautta haastattelujen ja haastattelukysymysten näkyi erittäin selvästi se, että tuottajat perustelivat kantojaan tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisestä abstrakteilla perusarvoilla², jotka jäsentävät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen yleisiä tavoitteita. Näiden avulla tuottajat myös jäsensivät käsityksiään siitä, mikä on tuotantoeläinten hyvinvointia edistävää toimintaa ja mikä ei. Nämä kaksi perusarvoa eivät yksiselitteisesti liittyneet juuri tiettyihin niistä konkreeteista toiminnallisista asenteen kohteista, joita esittelimme edellisessä luvussa. Haastattelunäytteemme tässä luvussa liittyvät väittämään *tuotantoeläinten hyvinvoinnin ylläpitäminen / edistäminen on mielestäni hyvin tärkeää*, jollei toisin mainita.

Ensimmäinen ja hallitseva arvoulottuvuus perusteluissa oli tuottavuuden edistäminen. Kun kantaa perustellaan tällä tavalla, tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen esitetään tuotannon välineenä. Toinen perustelu oli eläinten hyvinvoinnin edistäminen itseisarvona. Tällöin hyvinvoinnin edistäminen näyttäytyi tuottajien puheessa eläimen hyvänä kohteluna. Tästä eteenpäin nimitämme ensimmäistä arvoulottuvuutta instrumentaaliseksi eli välineelliseksi ja toista arvoulottuvuutta periaatteelliseksi tai eettiseksi³. Useimmat haastatellut vetosivat kumpaankin arvoulottuvuuteen haastattelun kuluessa.

Tuottajat siis yleisesti liittivät yhteen eläinten hyvinvoinnin edistämisen ja eläinten tuottavuuden: hyvinvoiva eläin tuottaa rahaa, se on tuottajan elinkeino. Tämän pääulottuvuuden mukaan tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen havaittiin järkeväksi, koska se edistää tuotantoeläinten tuottavuutta. Seuraavassa haastattelunäytteessä keskikokoisen nautatilan omistaja kommentoi väittämää:

Keskikokoisen nautatilan omistaja (mies)⁴

A: *No kyl se nimenomaan on kyllä. Ja just esimerkiks ku me noit alkioita huuhdellaan ni jos ei se, eläin oo kunnossa tai voi hyvin siellä ni, ei siitä myöskään kannata voi odottaa et siitä saatais mitään että.*

Toisaalta tuottavuus määriteltiin monin tavoin. Joillekin tuottajille tuottavuus oli sitä, että nautaa tuottaa mahdollisimman paljon maitoa ja vasikoita ja sika porsii mahdollisimman paljon ja kasvaa nopeasti. Jos eläin ei ala välittömästi tuottaa, se lopetetaan. Joillekin tuottajille tuottavuus oli myös eläimen kestävyyttä: kuinka pitkään eläin pysyy toimintakunnossa ja selviytyy poikimisista. Tuottavuuskäsitteeseen liitettiin myös eläinkannan geneettinen laatu. Puheessa erottui yksittäisen eläimen hyvinvointi ja koko karjan hyvinvointi. Tuotantokeskeisessä puheessa korostettiin koko karjan hyvinvointia: yksittäiset ”huonot” eläimet poistettiin nopeasti, mikä nähtiin kokonaiskarjan hyvinvoinnin etuna. Eettisessä puheessa

² moraalipsykologian viitekehyksessä näitä kutsutaan epistemologisiksi oletuksiksi tutkittavan ilmiön luonteesta

³ Samankaltaiset arvoulottuvuudet ovat löytyneet myös aikaisemmasta tuotantoeläinten hyvinvointitutkimuksista ja niistä on siellä kutsuttu myös utilitaristiseksi ja moralistiseksi.

⁴ tila harjoittaa sekä maidon- että alkiontuotantoa; alkiontuotannolla viitataan jalostustoimintaan

eläimistä puhuttiin puolestaan yksilöinä ja työkavereina. Seuraavan keskikokoisen sikalan omistajapariskunnan puheessa hahmotetaan sikala tuotantoyksikkönä:

Keskikokoisen sikalan omistajapariskunta:

A: *Tietysti varmasti yhtenä että myö koetaan että myö saadaan tehdystä työstä käypä korvaus, että me koemme itsemme tarpeelliseksi, että me pystymme elämään sillä lapset ruokkimaan normaalisti elämään, se on varmasti yks pointti. No sitten se, että me onnistuttas luomaan sellanen tuotantoyksikkö että siellä viihtyy, että siellä on kiva tehdä töitä on niinku onnistuttu tekemään semmosia ratkaisuja, että turha työ siirtys koneile ja että pystys keskittymään siihen oleelliseen hoitotyöhön, eläinten hoitotyöhön, mikä on se tärkein työ siinä*

Toinen pääulottuvuus perusteluissa oli tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen havaitseminen tuotannosta erillisenä, itsenäisenä arvona. Hyvinvoinnin edistäminen on tämän ulottuvuuden mukaan itseisarvollisen tärkeää, moraalista toimintaa. Kaksi pääulottuvuutta kietoutui kuitenkin usein yhteen, kuten seuraavassa näytteessä, jossa keskikokoisen luomusikalan omistaja korostaa sellaista näkemystä, että hyvä käyttäytyminen eläimiä kohtaan on yhtä tärkeää kuin hyvä käyttäytyminen ihmisiä kohtaan. Hän siis pitää ihmisen ja eläimen kohtelua samanarvoisina. Kuitenkin hän jatkaa, että tällainen suhtautuminen eläimeen vaikuttaa myös suotuisalla tavalla tuotokseen.

Luomusikatilan omistaja (mies):

A: *Oon niinko tässä se samanlainen ihminen ko oon tuolaki. Että jos mää oisin semmonen ihminen että mää tässä näyttelisin niinko semmosta jotaki roolia ja, tuolla oisin täysin kannibalismi tuolla ((naurahdus)) eläimiä kohtaan, että ((naurahdus)) oisin ärsyttävä, en välittäis niistä. Kyllä minusta se on, yks semmonen näkökulma.*

H: *Joo onk- tuleeks muita näkökulmia mieleen.*

((tauko))

A: *No, vaikuttaahan se suoraan tulokseen, taloudelliseen tulokseen. Sehä on niinko selevä että, jos niitä pietään huonosti ne tuottaa () ja siinä minäki katkeroidun, ku minä en pärjää, musta tulee semmonen tulipalokommunisti sen jäläkee.*

Välineellinen ja periaatteellinen arvoulottuvuus liittyivät usein yhteen. Eettinen suhtautuminen oli usein kietoutunut eläimen hyvään kohteluun asenteen kohteena (ks. luku 5.1). Eläimen hyvään kohteluunhan liitettiin tunteita, eläimelle annettiin nimi, kohdeltiin eläintä yksilönä ja ajateltiin että "eläimelle piti antaa mahdollisuus näyttää" – eläimellä tuli olla hyvä elämä. Itse asiassa saman sikalan tuotantokeskeistä hyvinvointinäkemystä korostava omistajapariskunta, johon luvun alussa viittasimme, jatkaa kommentointiaan "pehmoilun", eläimeen kiintymisen puolesta. Kun pariskunta edellä puhui tuotantoyksiköstä, nyt he jatkoivat puhumalla emakoistaan yhteistyökumppaneina:

Keskikokoisen sikalan omistajapariskunta:

A: *Tietysti sitä asiakkaaltakin saa sitä palautetta, mutta on se aika hyvä silläkin tavalla niinku jalostuksen takia sä joudut uusimaan emakot usein, ne vois ihan hyvin jatkaa vielä ja se tuntuu tylsältä panna hyvä yhteistyökumppani teuraaks, on paljon miellyttävämpää tuoda se yhteistyökumppani tänne hybridituotantoon tänne toiselle puolelle ja ehkä se taas on semmosta, en mä tiedä onks se pehmoilua, mutta se on semmosta jotenkin eläimeen kiintymistä*

Tällainen puhetapa on kaukana välineellisestä puhetavasta, jossa hyvinvointi nähtiin ensi sijassa tuotantoyksikön tuottavuuden maksimointina. Välineellisen näkemyksen mukaan tuottamaton eläin on syytä lopettaa. Sen sijaan navetassa tai sikalassa, jossa eläintä kohdeltiin inhimillisesti, saattoi olla joitakin vanhoja tai tuottamattomia eläimiä, koska ne koettiin tärkeiksi. Seuraavassa keskikokoisen nautatilan omistajapariskunta puhuu ensiksi tuotantokeskeisen lähestymistavan puolesta.

Keskikokoisen maitotilan omistajapariskunta:

A: *Et tietysti sittehän se alkaa näkymään nopeesti myös tuo-tuotannossa että et jos on joku asia vialla ni nopeesti se näkyy myös maidon soluissa*
 B: *ja maitomäärässä*

He kuitenkin jatkavat hyvinvoinnin perustelua liiallisen tuotantokeskeisyyden arvostelulla. Heidän mielestään liian tuotantokeskeinen lähestymistapa voi jopa alentaa tuottavuutta.

A: *Mut niitä ku ei oo hirmu ahkerasti poistettu sitte tuotoksen takia, että et aina annettu mahollisuus näyttää mihin pystyy, ettei välttämättä etukäteen lähetä poistamaan [sitä]*
 B: *[ja sei] oo aina karjantarkkailijan eikä minun mieleen se säästölinja et ((naurahdus)) [A: ((naurahdus)) nii] joku huonoki pitää säästää ((naurahdus)) ku sillei oo mitää vikaa muuta ku vaan vähän tuottaa*

Myöhemmin sama pariskunta tarkentaa ajatusta "näyttämisen mahdollisuuden antamisesta eläimelle" :

A: *Mm. Ku jos ajatellaan että, et ensimmäinen poikimakerta ni, silloha ei voi odottaakkaa tavallaa ku hieho ei, sei pysty mitenkää esimes niinku tuottamaan vielä että sitte tulee se toinen kerta sit jos siihen jääki tavallaan että, vain niinku yks todellinen tuotantovuosi, se toinen poikiminen ja sitte siitä pois heti, ni tuntuu jotenki ettei siitä paljon ((hymähdys)) paljon niinku iloa ollu sitte sellasesta elämisestä. Nyt ku siello sitte Helpi, onks se nyt kymmenen kertaa poikinu ni, ni on se nii, nii sitte mukava, mukava tosiaan.*

Oli mielenkiintoista huomata, että ne tuottajat, jotka havaitsivat tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen välineellisesti tuotannon maksimointina, pitivät liiallista rapsuttelua ja

eläimille juttelua eläinten tuottavuutta edistäviä työtehtäviä haittaavina toimintoina. Se vei aikaa ”hyödyllisemmiltä”, tuotannon kannalta tärkeämmiltä toiminnoilta. Eettistä arvoutta ja eläimen hyvää kohtelua asenteen kohteena arvotettiin tässä kohtaa kielteisesti. Seuraava yhtymätyyppisen suursikalan hoitaja huomauttaa:

Yhtymätyyppisen suursikalan hoitaja (mies):

A: *niin no en mä tiedä, ... kylhän tietty, ... eihän sit hirveesti jää aikaa jos auttaisit jokaista myös rapsuttelee niin siihen se päivä meniski, mutta tota, en mä nyt sitä nää, semmosena, ... tarviiks niitä nyt joka päivä rapsutella ja käydä kuiskuttelemas niille kaikennäköstä. en mä tie mä nään en mä sitä koe sillai, ... että iso yksikkö ois sillai niinku siin on omia, omia hyviä puolia joita aina tulee isos yksikössäkin, toisaalta et sit sulle tulee semmonen kova, aika kova rutiini ja näät aika nopeesti et, kui se eläin voi et mitä pienemmäs ei välttämät ehkä lainausmerkeis tule semmosta, et tavallaan, koska sä joudut monet, ratkasut ja päätökset tekemään niin ei sul oo aikaa niinku, miettiä tuntia et mitähän ton eläimen kans tekee nii siinä tulee semmonen et sä tiedät heti et jaa tol on toi ongelma ja hoitona on tämä.*

Komentoidessaan tuotantoeläinten hyvinvoinnin tärkeyttä useat tuottajat spontaanisti alkoivat puhua myös tuottajan omasta hyvinvoinnista ja jaksamisesta. On mielenkiintoista pohtia tämän ilmiön merkitystä kommenttina tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen tärkeyden yhteydessä. Sen voi tulkita myös epäsuoraksi perusteluksi näkemykselle, jonka mukaan tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisellä on myös rajoituksia. Useimmat tuottajat mainitsivat, että *heidän oma hyvinvointinsa ja eläinten hyvinvointi ovat riippuvaisia toisistaan*. Tämä suhde sai eri merkityksiä. Joillekin onnellisen eläimen näkeminen lisäsi omaakin onnellisuutta, ikään kuin eläin olisi työkaveri.

Toiset taas korostivat, että on tärkeää, että eläintiloissa ei ole huonosti voivia eläimiä, koska se on osa työpaikkahygieniaa: eläintila on ennen kaikkea tuotantolaitos. Tällaisessa puheessa näkyi, miten tuottajat liittivät välineellisen näkemyksen tuotantoeläinten hyvinvoinnista omaan työhyvinvointiinsa.

Keskikokoisen maitotilan omistajat (pariskunta):

A: *Ja kyllä se hoitajan hyvinvoinnin kannaltakin on, tärkeätä et niil on, eläimet voi hyvin. ((naurahtaa)) Et ei se oikeastaan mm. Et kyl se, kyl se sitten rasittaa ja stressaa jos on niillä lehmillä huonot olosuhteet.*

B: *Niin ja sekin esimerkiks jos ne lehmät on likasia,*

A: *[Nii nii]*

B: *et kyllä se on niinku se hoitaminen on kauheen työlästä ja ärsyttävää.*

Jotkut tuottajat puhuivat sekä tuotantokeskeisen hyvinvointinäkömyksen puolesta että sitä vastaan. Tuottajan uupuminen oli erään tuottajan mielestä seurausta liian tuotantokeskeisestä asennoitumisesta työhön, joka hänen mielestään johtuu osittain EU:n aiheuttamista paineista. Toisaalta hän myös kritisoi tuottajia, jotka eivät ajattele tuotantokeskei-

sesti, vaan ovat lähteneet tuottajiksi vain sen takia että se on suvussa tai perheessä ja että EU:n aiheuttama kilpailu karsii heitä:

Suuren nautatilan omistaja (nainen)

H: *Onks sulla sellanen niinku minkäläinen näkemys sulla on että onks se niinku tää EU huonontanu eläinten asemaa vai - [parantanu*

B: *[No tota mä sanoisin et ei se oo varmaan huonontanu muuta kun että jotkut joutu, on investoinu ja laajentanu karjaansa tosi nopeesti ja sitten se taloudellinen puoli ei oo tullu ihan niinku ajateltua*

H: *[Siis Suomessa vai?*

B: *Niin Suomessa ja tota tulee vaikeuksia ja tota sillon voi niinku et sen ihmisen voimavarat käy vähän ja sit me tiedetään mitä tapahtuu ni se ihminen uupuu ja jos sit vielä tapahtuu jotain niinku perheessä tai suvussa jotain ni se voi olla et sillon se tulee just semmosena eläinten huonosti hoidettavuutena tai tämmäsenä eteen et se kärsii se eläin siitä tilanteesta se on niinku se ensisijainen se mutta toisaalta taas niin joku sano aika viisaasti et okei et nyt ku tää maitotalouskin niin ei ei vaan tehä niinku aina on tehty niin sillon lopettaa ne jotka ei tosiaankaan halua tehä sitä niin sillon jää pois semmosia tuottajia jotka on tehny sitä vaan sen takia kun on pakko pitää lehmiä ku isällä oli lehmiä ja isoisällä oli lehmiä ja se on tietenkin hyvä koska ei se mitään semmosta oo, et kyllä sun pitää olla kiinnostunu siitä hommasta, muuten se on aika surkeeta.*

Vaikka tuottajat saattoivatkin korostaa tuotantokeskeistä näkemystä, he kuitenkin puhuivat oman ja eläimen välisen hyvinvoinnin keskinäisestä riippuvuudesta. Näyttäisikin siltä, että eläimen ihmismäinen kohtelu ja tuotantokeskeinen tapa puhua hyvinvoinnista kohdaisivat toisensa tuottajan omasta hyvinvoinnista puhuttaessa. Erään suuren sikalan hoitaja kommentoi kautta haastattelunsa enemmänkin tuottajan tai hoitajan hyvinvointia ja selitti sen olevan ehto sille että työn tarkkuus ei kärsi ja siat voivat hyvin:

Suursikalan hoitaja (nainen):

B: *niin se et työssä viihtyy, niin kyl se varmaan sitte helpottaa sit työntekooki ettei väsy siihen*

H: *niin*

B: *väsy siihen työhön et pysyy se tarkkuus mitä tuol kuiteski tarvitaan, et johonkin pienii porsaitaki hoidetaan jotain ripuleita ja kaikkii, niin niis täytyy olla tosi tarkkana et sen totanoi ni heti huomaa, et ylläpitää sitä omaa vireyttä kans ja*

H: *joo*

B: *ja tota pystyy sitten tekemään tuol niit hommii*

Jotkut tuottajista, jotka korostivat tuotantokeskeistä hyvinvointinäkökulmaa, asettivat eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi myös rajoja. Jotkut mainitsivat, että hyvinvoinnin edistäminen voi joissakin tapauksissa mennä älyttömyksiin, sillä eläimet ovat heidän mieles-

tään tyytyväisiä myös vaatimattomampiin olosuhteisiin. *Tällöin he itse asiassa halusivat rajoittaa hyvänä kohteluna pidettävää hyvinvoinnin edistämistä.* Hyvinvoinnin edistämisen järkevyyttä mitattiin siis sen kannattavuudella. Jotkut tuottajat puolestaan väittivät, että eläinten hyvinvointia edistetään tuottajan oman jaksamisen kustannuksella. Oma jaksaminen nähtiin vielä tärkeämpänä kuin eläinten hyvinvointi, arvioitiin että eläinten hyvinvointia edistetään toiminnalla, joka syö omia voimavaroja.

Keskikokoisen maitotilan omistaja (nainen):

B: kyllä oo tota toki mitään tota maneesia missä on kaikki ((naurahtaa)) vilvotukset ja lämmitykset ja kaikki mahdolliset koska siis siel on käyny, nimenomaan loputon tie se, edistäminen, et se ei lopu koskaan. mä en ainakaan usko sitä, että jonain päivän sanotaan ai et sul on kaikki nyt täällä niin hyvin että sä et pysty enää mitenkään, edistämään tätä lehmien hyvinvointia.

Haastattelujen pohjalta hahmottuu kuva, että tuottajat ovat tietoisia molemmista hyvinvoinnin edistämistä määrittävistä arvoista ja käyttävät niitä samanaikaisesti puheessaan. Riippuen kysymyksestä he käyttävät vaihdellen jompaakumpaa arvoa, mutta useat tuottajat käyttävät painokkaammin yhtä arvoa kuin toista. Jotkut haastatellut toivat myös esiin kriittisiä kantoja jompaankumpaan arvoon sinänsä.

Helposti saa sellaisen kuvan että suurtilojen ja yhtymätyyppisten tilojen hoitajat ja omistajat korostavat välineellistä arvoa, kun taas toisessa päässä ovat periaatteellisesti hyvinvoinnin edistämistä korostavat luomutilalliset. Näin ehkä onkin, mutta myös luomutilallisissa oli useita tuotantokeskeistä arvoa korostavia tuottajia. On myös kiistanalainen kysymys, miten pitkälle eläinten ihmismäinen kohtelu loppujen lopuksi edistää tuotantoeläinten hyvinvointia ja tuottavuutta.

Väittämän *tuotantoeläinten hyvinvoinnin ylläpitäminen / edistäminen on myös taloudellisesti kannattavaa* kommentoissa tuottajat jakautuivat niihin, joiden mielestä eläinten tuottavuus kertoo suoraan eläinten hyvinvoinnista, sekä niihin, joiden mielestä eläimen hyvinvointi on muutakin kuin tuottavuutta. Perusteluissa näkyi myös jako niihin tuottajiin, joiden mielestä hyvinvointi-investoinnit ovat periaatteessa aina kannattavia, ja niihin, jotka suhtautuivat varauksellisesti eläinten hyvinvoinnin kannattavuuteen.

Edellä tarkastelemamme kaksi arvoperustelua voidaan tässä yhteydessä tulkita myös yleiseksi asenteiksi, jossa molemmissa tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen arvotetaan myönteisesti. Toiminnalla sinänsä on kuitenkin näissä asenteissa keskenään erilainen merkitys. Asenteen kohde määrittyy näissä asenteissa yleisesti eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi, eivätkä ne siksi mene yksin sen kanssa, miten aiemmin (luku 6.1.) kuvattuja konkreettien toimintojen joukkoja arvotetaan. Esimerkiksi myönteisestä välineellisestä asenteesta ei automaattisesti seuraa, että myös juuri tietynlainen olosuhteiden parantaminen tai tietynlainen kohtelu arvotettaisiin myönteisesti.

Aineistoa kokonaisuutena katsoen oli välineellinen perustelutapa selkeästi hallitseva ja useammin esiintynyt periaatteelliseen tai eettiseen verrattuna.

5.3 Subjektiiviset normit

Asenteet ovat luonteeltaan sosiaalisia: ne muokkautuvat sosiaalisessa kontekstissa ja asenteet ovat suhteessa toisiinsa, yhteiskunnan normeihin ja katsantokantoihin. Tämä näkyi käytännössä aineistossamme siten, että tuottajat toivat kommentteissaan esiin muita intressiryhmiä, joiden näkökulmasta tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen oli suotavaa tai ei-suotavaa. Näitä kommentteja tarkastelemalla saamme käsityksen siitä, mitä subjektiivisia normeja tuottajat liittävät asenteisiinsa.

5.3.1 Auktoriteetit

Haastatteluissa vedottiin *auktoriteetteihin*. Auktoriteetteihin viitattiin erityisesti kommentoitaessa väittämää *tuottajilla ei ole tarpeeksi tietoa siitä, miten ylläpitää / edistää tuotantoeläinten hyvinvointia*. Auktoriteetteina mainittiin useimmin teurastamojen ja näiden edustajien näkemykset. Näyttäisi siltä, että teurastamot ovatkin tuottajien pääasiallinen auktoriteetti joka tuottajien mielestä hallitsee kotieläinmarkkinoita. Luomulihan tuotannosta puhuttaessa tuottajat mainitsivat luomusäädökset, jotka antavat raamit mm. tuotantoeläinten käytettävissä olevan pinta-alan, ulkoilumahdollisuuksien, ruokinnan, vapaan porsituksen ja lääkinnän suhteen.

Muita tuottajien mainitsemia auktoriteetteja olivat ulkopuoliset, tilalle säännöllisesti tulevat ammattitaitoiset henkilöt (kuten eläinlääkärit, sorkanhoitajat, lomittajat, karjatarkkailijat), toiset tuottajat (naapurit), ammattilehdet, sekä yhtymätyyppisillä tiloilla omistajan näkemykset (hoitajan työssä). Jotkut tuottajat mainitsivat myös asiakkaat (kuten siitoseläinten ostajat).

Kuluttajiin vedottiin harvemmin ja silloinkin useimmiten vähättelevässä mielessä. Suurin osa tuottajista oli sitä mieltä, että eläinten hyvinvointia tulee edistää muista syistä kuin kuluttajien vaatimuksesta. Näkemys kuluttajan tietoisuudesta ja kiinnostuksesta eläinten hyvinvointiasioista jakoi tuottajat. Kuluttajien pätevyys eläinten hyvinvoinnin edistämisen arvioimisessa useimmiten kyseenalaistettiin; vain vähemmistö tuottajista piti kuluttajia oikeasti viiteryhmänä, jonka näkemyksiä voisi pitää arvossa. Seuraavissa näytteissä tarkastelemme kommentteja väittämään *tuotantoeläinten hyvinvointia tulee ylläpitää / edistää, koska kuluttajat vaativat sitä*. Ensimmäiseksi keskikokoisen nautatilan omistajapariskunta esittää näkemyksen, jonka mukaan kuluttajat eivät ymmärrä kotieläintuotannon realiteetteja.

Keskikokoisen nautatilan omistajapariskunta:

- A: *Vaikka kuinka tehtäs tätä työtä niin siellä on niitä kuluttajia, niitä katteellisia, jotka niinku eivät tajua sitä asiaa, eivätkä voi ymmärtää sitä asiaa. Joten se on ihan niinku tyhjää työtä tehdä niinku se, mutta just se eläin on niinku se joka on tärkein siellä ja tietysti ite kans.*
- B: *Niin ja sitten kun näitä on just näitä paljon tämmösiä, no ei nyt paljon, mutta onhan niinku julkisuudessa ollu sitä hommaa, että vaativat sitä niinku tosissaan että elukoita ei saa pitää kytkettynä navetassa näitä niin sanottuja kettutyttöjä lainausmerkeissä tulee roikkumaan navetan nurkalle. Tai jos kävis näin, että pelkästään sillä olettamuksella että nyt ne voi huonosti siellä navetassa kun ne on siellä kiinni, tai jotain muuta niin sitte mä en allekirjota sitä ollenkaan. Että kyllä se niin on.*

Myös todettiin, että kuluttajien motiivit ostopäätöksiensä takana ovat usein taloudelliset eivätkä eettiset. Osa tuottajista korosti sitä, että tuotteen eettisestä imagosta on pidettävä huolta, koska se heidän mielestään vaikuttaa kuluttajien ostopäätöksiin. Tällöin hyvinvointi nähdään välineellisesti markkinointikeinona, rahantuottamisvälineenä.

Keskikokoisen sikatilan omistajapariskunta:

- A: *Kuluttaja tekee kumminkin sen ostopäätöksensä sen, sen hintalapun perusteella.*
- B: *Senki perusteella hyvin paljon ja tekis mieli sanoa että kuitenkin harvalla kuluttajalla on kuitenkin ihan se, sitä, oikeeta tietoo siitä että mitenkä niitä tuotantoeläimiä kohdellaan ja käsitellään että, et herkästi kun sitten lehdistä tulee jotain näitä eläinsuojelu, tapauksia niin tota, sit se, se on se ihmisluonto semmonen et herkästi sit niinku koko ala, syylistetään siitä.*
- A: *Nii ja se oikee tieto. sitä harvalla on.*

Poikkeuksina kuluttajien kielteiseen arviointiin olivat haastateltavat, jotka harjoittivat suoramyyntiä tai lihanjalostusta. He toivat esiin, että kuluttaja on kiinnostunut siitä miten liha on tuotettu ja tekee ostopäätöksensä sen perusteella. Usea luomutuottaja harjoitti myös markkinointia lähiseutunsa kaupoissa, joissa he kohtasivat kuluttajia kasvokkain. Suora kontakti kuluttajiin asiakkaina näytti aineistossamme liittyvän siihen, että kuluttajat hyväksyttiin subjektiivisen normin lähteenä.

Yllättävän harvoin viitattiin EU:hun auktoriteetin lähteenä. Silloin kun siihen viitattiin, EU:n sanottiin lisänneen tuottajan paperisotaa, ajateltiin että EU:ssa ei ymmärretä suomalaisen tuotannon erityispiirteitä. Nähtiin tosin myös, että EU:n myötä lisääntynyt kilpailu on poistanut eläimiä huonosti kohtelevat tilat Suomesta, mitä pidettiin hyvänä asiana.

5.3.2 Moraaliset periaatteet normilähteinä

Tuottajille esitettiin väittämä *tuottajalla on velvollisuus kunnioittaa ja arvostaa tuotantoeläimen elämää*. Väittämän esittämisen taustalla oli ajatus, että myös tällainen yleinen velvollisuus olisi mahdollista nähdä subjektiivisen normin lähteenä. Näin muotoiltuna velvollisuus vaikuttaa moraaliselta, vaikkapa ihmisoikeuksiin rinnastuvalta periaatteelta. Onkin ymmärrettävää, että lähes kaikki haastatellut tuottajat asettuivat varauksettomasti kannattamaan väittämää. Toisin kuin muissa tämän tutkimuksen väittämissä, jotka keskittyvät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen, tässä väittämässä pyydettiin arvioimaan tuotantoeläimen elämän arvoa.

Tämä väittämä ymmärrettiin eläintenhoitoon liittyväksi moraaliseksi peruseriaatteeksi. Tämä näkyi siinä, että suuri osa vastaajista sanoi, että "väittämää ei tarvitse perustella" tai että se on "itsestäänselvyys". Mutta myös tässä väittämässä näkyi tuottajien jakautuminen niihin, joille eläinten hyvinvoinnin edistäminen oli työn tavoiteltava päämäärä, ja niihin, joille eläinten hyvinvoinnin edistäminen oli väline muiden päämäärien saavuttamiseksi (kuten raha). On mielenkiintoista, että tuottajat eivät asettuneet kritisomaan väittämän sanaa "velvollisuus", joka ei kuulu yleiseen suomalaiseen moraalisanastoon (joka korostaa ennemminkin "oikeuksia").

Yksi subjektiivisten normien lähde on joillakin tuottajilla myös yleistetty, auktoriteeteista riippumaton normi: he mieltävät eläintuotannon moraalisen toiminnan kaltaiseksi itseisarvolliseksi toiminnaksi.

Luomusikalan omistaja (mies):

A: *No nyt sitte tullaan siihen kysymykseen että, jos minä oon yheksäkymmentäviis lähteny luomuun ja oon luvannu että minä oon luomutuottaja. Ni mun ei saa sitä roolia vaihtaa. Mää teen moraalisesti väärin.*

H: *Jaaha, mielenkiin- mut siis [jos kukaan ei näkis että sää*

A: *[Niin. Niin mutta mää teen väärin.*

H: *Millä mie- missä [mielessä.*

A: *[Mullon omatunto mikä kolokuttaa.*

5.4 Näkemykset omista vaikutusmahdollisuuksista ja resursseista

Ajzenin (2002) mallin mukaan näkemykset oman toiminnan seurauksista vaikuttavat siihen, toimiiko tuottaja asenteidensa mukaisesti. Jos tuottaja uskoo, että hän ei voi omalla toiminnallaan edistää tuotantoeläintensä hyvinvointia, tällainen toiminta ei ole odotettavaa vaikka tuottaja pitäisikin tuotantoeläinten hyvinvointia tärkeänä asiana. Tarkastelemme tuottajien näkemyksiä toimintamahdollisuuksista lähinnä kolmen haastatteluväittämän avulla.

Suurin osa haastatelluista tuottajista oli sitä mieltä, että väittämä *useat tuottajat eivät pysty ylläpitämään / edistämään tuotantoeläintensä hyvinvointia niin hyvin kuin haluaisivat*, pitää paikkansa. Rajoja eläinten hyvinvoinnin edistämiseksi asettavat heidän mielestään tuottajan jaksamisen rajallisuus, tuottajan taloudellinen tilanne ja lisääntyneen kilpailun myötä tullut tehokkuusajattelu. Tällöin tuottajat määrittivät tuotantoeläinten hyvinvointiteot taloudellisiksi investoinneiksi eläinten elinolosuhteisiin, tuotantotiloihin, teknologiisiin ratkaisuihin ja hoitajien palkkaukseen.

Oli tosin myös niitä, jotka kyseenalaistivat väittämän. Heidän mielestään hyvinvoinnin edistäminen riippuu tuottajan omasta asennoitumisesta: jos tuottaja itse haluaa, hän voi kyllä edistää eläintensä hyvinvointia. Tällöin tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen määriteltiin eläinten kohteluksi, pieniksi arkisiksi valinnoiksi ja teoiksi, jotka eivät välttämättä vaadi paljon rahaa. Näin kommentoi väittämää luomusikalan omistaja:

Luomusikalan omistaja (nainen):

B: Niin et eivät pysty ylläpitämään tai edistämään...niinku et miks eivät pysty.

H: Oot sä eri mieltä ton väittämän kanssa, vai samaa?

B: No, niin tota, niin hyvin kuin haluaisivat...ni onks se enemmänki sit sitä haluttomuutta vai sitä ettei pysty.

H: Onks se sun mielestä molempia sitte? Vai et onks se vaan jonkinlainen veruke?

B: Niin no, ehkä ennemminki niin et jotain verukkeit keksitään tai sit se et ne ylimääräset eläimen hyvinvointii edistävät tehtävät teettää lisää työtä, ni et ei sit tehä sitä lisätyötä. Nii, et ehkä mä oon tost kuitenkin eri mieltä...nii et niinku keksitään verukkeita.

Tuottajan toimintamahdollisuuksia arvioitaessa on myös tärkeää ottaa huomioon resursien rajallisuus: jos tilan koko on iso ja työvoimaa suhteellisen vähän, niin silloin tuotantoeläinten hyvän kohtelun – vuorovaikutuksen - rajat tulevat väistämättä vastaan. Silloin kun tuotantotila on iso, niin silloin taloudellinen panoskin on vastaavasti suuri. Samalla ilmaantuvat kysymykset ylimääräisen työvoiman palkkaamisesta ja teknologian uudistamisesta, jotka edellyttävät rahaa. Myös tuottajan henkiset voimavarat ovat rajallinen resurssi.

Tuottajien huomautusten mukaan eläinten hyvinvoinnin edistäminen merkitsee erilaisia asioita eri tuottajille. Haastateltavat myös väittivät, että toiset ovat yksinkertaisesti tuottajina huonompia kuin toiset. Tällöin tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen määriteltiin kykynä asettua eläinten näkökulmaan, rauhallisuuteen ja empaattisuuteen. Tuottajat käyttivät mm. määritelmää ”sikäihminen” viitatessaan tällaisiin ominaisuuksiin. Viitattiin myös siihen, että joillakin tuottajilla ei ole yrittäjähenkisyyttä; tällöin eläinten hyvinvoinnin edistämällä viitattiin rahaa tuottavaan toimintaan.

Eräs tuottaja, jonka mielestä hän voi omalla tilallaan edistää hyvinvointia, viittasi toistuvasti siihen, että hänellä on käytössään pätevä eläinlääkäri. Tällainen kommentti olettaa, että

eläinten hyvinvointi nähdään ensi sijassa eläinten terveydestä huolehtimisena. Osa tuottajista oli sitä mieltä, että eläinten hyvinvoinnin edistäminen ei ole tuotantotavasta kiinni: monenlaisilla ratkaisuilla voidaan päästä hyvään tulokseen.

Väittämä tuottajilla ei ole tarpeeksi tietoa siitä, miten ylläpitää / edistää tuotantoeläinten hyvinvointia hajautti tuottajien kannanotot täydellisesti: kolmasosa kannatti varauksettomasti, kolmasosa vastusti ehdottomasti ja kolmasosa jäi välimaastoon. Näitä kannanottoja perusteltiin eri tavoin. Yhtenäistä tuottajien kesken oli se, että tieto tässä yhteydessä ymmärrettiin tuottajan ulkopuolella olevaksi. Tiedoksi ei siis laskettu käytännön kokemusperäistä tietoa tai perinteitä. Tiedon katsottiin olevan asiantuntijätietoa, ja tuottajat eivät pitäneet itseään eläinten hyvinvoinnin asiantuntijoina. Eräs tuottaja väitti, että tietoa ei yksinkertaisesti ole tällä hetkellä, ei asiantuntijoillakaan.

Ne jotka suhtautuivat kriittisesti väittämään, mainitsivat useimmiten erilaisia syitä sille, miksi tuottaja ei saa hankituksi eläinten hyvinvointia edistävää tietoa: tuottajat ovat kiireisiä, jäärapäisiä, eivät osaa käyttää tietokonetta.

Ne jotka suhtautuivat väittämään positiivisesti, luettelivat tahoja ja yhteistyökumppaneita, joilta tietoa saa. Esimerkiksi "sorkanhoitajilta saa tietoa uusista käytännöistä" ja "teuras-tamoilla on todella hyviä neuvoja". Osa lisäksi korosti, että tiedon hankinta on "tuottajan omasta asenteesta kiinni".

Tuottajat olivat pääasiassa varauksettomasti samaa mieltä väittämän *tuottajan oma jaksaminen ei oikeuta laiminlyömään tuotantoeläinten hyvinvointia* kanssa, kolmasosa esitti myös pieniä varauksia. Tämä osoittaa sen, että tuottajien mielestä oma jaksaminen on avaintekijä tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämässä. Jaksamisesta tuottajat puhuivat useiden eri väittämien kohdalla, mikä osoittaa sen, miten vahvasti tuottajat liittävät yhteen oman jaksamisensa ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin.

Keskikokoisen nautatilan omistajapariskunta:

B: Se on myös tärkeätä siinä mielessä että pitää olla kaks, tässä on tuotantoeläinten hyvinvoinnin ylläpitäminen ja edistäminen ja hoitajien hyvinvoinnin ylläpitäminen ja edistäminen, koska menevät tasan niinkun käsi kädessä, että koska jos hoitajilla on niinkun jaksamista ja elämäniloa, kauheen vähän on minusta ihmisiä jotka kohteloo silloin eläimiä huonosti. Ihan älyttömän vähän, et sitte, no en tunne kyllä yhtään et oikeestaan tuota jos niinkun.

A: Tämä linkittyy-

B: -ja sitte samalla tavalla jos eläimet siellä sikalassa voi hyvin, ja näin pois päin niin todennäköisesti sulla on elämäkin kunnossa.

Kuitenkin tuottajat esittivät yleisesti kommentteja, jotka osoittivat sen, että he ymmärtävät, miksi jotkut tuottajat eivät jaksaa. Jaksaminen näyttäisi olevan tuottajille asia, jota pohditaan paljon. Useat sanoivat, että tuottaja on vastuussa siitä, että hän ylläpitää ja hoitaa jaksamistaan ja mitoittaa työmääränsä ahnehtimatta sen mukaisesti. Kuitenkin vastaajat

kommentoivat, että tuottaja ei käytännössä kykene enää ottamaan vastuuta toiminnastaan ja eläinten hyvinvoinnista, jos uupuminen on jo yllättänyt hänet. Osa tuottajista vieritti tässä tilanteessa vastuun uupuneesta tuottajasta naapureille, sukulaisille, ystäville ja lopulta yhteiskunnalle: lomituspalveluita tulisi tehostaa ja tukihenkilöjärjestelmää parantaa.

Osa tuottajia syytti ulkoisia tekijöitä siitä, miksi heidän jaksamisensa on koetuksella: yleinen kilpailuilmapiiri, paine laskea jatkuvasti tuotteiden hintoja. Tuottajan omien vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle voidaan myös laskea omat luonteenpiirteet: kaikki eivät ole yhtä yrittäjähenkisiä. Toisaalta kilpailua pidettiin eläinten hyvinvointia parantavana tekijänä: huonot tuottajat karsiutuvat pois, sillä vain ne tuottajat, jotka jaksavat pitää hyvää huolta eläimistään, tuottavat niin paljon että pärjäävät markkinoilla.

Keskikokoisen sikatilan omistajapariskunta (naisen kommentti):

B: taloussyyt on yks ensimmäinen silt et tietysti jos menee huonosti niin kaikenhan se vaikuttaa, et se on inhimillinen tekijä ja sitä ei voi kiel- kiittää ja ja ilman muutahan ruuveja on monen kohalla niinku väännetty liian tiukalle ja tietyst henkilökohtaisistaki syistä, et eihän kaikki oo yhtä hyvii tuottajia kuin toiset.

Kaiken kaikkiaan tämän väittämän kohdalla tuottajat kommentoivatkin sitä, missä määrin tuottaja voi itse vaikuttaa omaan toimintaansa ja jaksamiseensa; toisin sanoen missä kulkevat tuottajan omaehtoisuuden rajat. Omia vaikutusmahdollisuuksia pohtiessaan tuottajat kommentoivat samalla myös omaa rooliaan tilalla: yhtymätyyppisillä tiloilla haastateltavat määrittelivät itsensä eläinten hoitajiksi, muilla tiloilla yleensä tuottajiksi, harvemmat kutsuivat itseään yrittäjiksi.

Keskikokoisen maitotilan omistajapariskunta

B: Niin ne on sanonu monesti että tuota se on semmonen niinku työ, elämäntapa ja harrastus. Vähän niinku samassa, vaikka onhan se niinku...

A: No siitä se leipä otetaan.

B: Leipä otetaan siitä, ja yritystoimintaa on kehitetty kovasti ja kaikilla mittareilla on menty kyllä ihan kohtalaisesti eteenpäin...

H: Siis te?

B: Niin niin, jos niinku ajatellaan tätä mejän yritystoiminnan kehittymistä tässä niin siinä suhteessa, mutta se on niinku enemmän kun semmonen pelkkä bisnes.

Seuraavaksi tarkastelemme haastattelunäytteitä, jotka liittyvät väittämään *vain modernilla teknologialla voidaan edistää tuotantoeläinten hyvinvointia*. Suurin osa tuottajista oli eri mieltä väittämän sisältämän "vain"-sanana kanssa. Tuottajat kuitenkin suhtautuivat peruspositiivisesti uuteen teknologiaan: he näkivät sen hyvänä apuvälineenä, joka helpottaa hoitajan työtä ja vapauttaa keskittymään eläinten hoitotyöhön. Seuraava haastateltava esitti näkemyksen, että teknologia poistaa inhimillisen erehdyksen riskejä:

Suuren nautatilan omistaja (nainen):

B: Mutta kyl tää niinku tää edistäminen, mun mielestä meidän pitäis just niinku käyttää sitä teknologiaa hyväksi esimerkiks tommonen lypsyrobottijärjestelmä niinku lehmät on ihan rauhallisia siinä ne voi ite määritellä sen miten niitten päivärytmi muodostuu ne on laumaeläimiä ja ne tykkää siitä kun asiat tehdään aina samalla tavalla ja se konehan on siitä hyvä et se niinku se tekee sen aina samalla tavalla ja tota sillei oo maanantaiaamuja sillä koneella eikä perjantai-iltapäiviä eikä pekkasvapaita vaan se tekee sen aina näin sitten täytyy tietenkin sen ihmisen käyttää sitä konetta ja sen antamaa tietoa hyväksi niin että se löytää ne lehmät jotka jostain syystä on sairastunu tai ei pärjää siinä systeemissä ja katsoo et nekin hoidetaan.

Useat tuottajat kuitenkin korostivat, että ihminen tekee hoitotyön eikä kone. Tällainen puhe liittyi usein eläimen hyvään kohteluun asenteen kohteena; eräs tuottaja kuvaili hyvin hoitajan ja eläimen tunnesuhteen ensisijaisuutta sekä hoitajan että eläimen hyvinvoinnin edistämiseksi, mitä uusi teknologia ei voi korvata:

Keskikokoisen maitotilan omistajapariskunta:

B: että kyllä se kuule on parasta ku tuolle lehmälle meet ja sanot sen nimen, että mitä minun Mansikki, niin se on teknologiasta kaukana, ku sitä läpsyttelee siellä. Ja varmasti on tunne molemmin puolin aivan älyttömän ihana. Mutta tietysti se, että kyllähän tätä teknologiaa tarvitaan ja siihen pitää panostaa ja tutkimusrahoja siihen käyttää ja silleen, että ei se huono hommaa oo. Että sieltähän paljon asioita korjaantuu ja löytyy.

A: Niin ja että siinähan on ne parhaat kohat, mutta ei niinku ylikorostaa ja ylistää sitä. Joku robotti navettaan, niin hyvä ja hyvä, mutta kyllä se pannee miettimään että onko se nyt sitten tosi hyvä kuitenkin... ja kustannuksia tulee ja...

B: Niin, periaatteessa varmaan miks ei hyväki, mutta kyllä se on kuule paljon mukavampi sitä Mansikkia kaulasta ottaa tai sannaoo että saatanan kanttura, niin se on henkilökohtanen sillon sille lehmälle ja se palautetaan tavallaan, mutta tota. Ei se ehkä tota, ei ne varmaan ehi ne joilla on sata lehmää niin ei ne varmaan niitä läpsyttelemään ehi. Se on vaan numeroelukka, mutta ei oo niitä lisänimiä että ei oo Niiskuneitiä eikä Pikku G:tä eikä, semmonen tunne tulloo.

Oli myös tuottajia, jotka suhtautuivat epäluuloisesti uuteen teknologiaan: se on epäluotettavaa eikä se poista inhimillisen erehdyksen riskejä. Tällaiset tuottajat korostivat sitä, että teknologiaan ei saa luottaa liikaa: koneetkin voivat mennä rikki. Arveltiin myös, että jotkut tuottajat käyttivät uutta teknologiaa arveluttavalla tavalla. Esimerkkinä kuvailtiin hypoteettinen tuottaja, joka voi uuden teknologian avulla olla perjantai-iltana pidempään kaljalla ja hoitaa lauantaiaamun krapulansa rauhassa.

Vaikutusmahdollisuuksien analyysiin voidaan myös liittää subjektiivisten normien kohdalla mainitut auktoriteetit. Pienen tai keskikokoisen tilan tuottajan suhde tuotantoeläinkentän

auktoriteetteihin on yksisuuntainen ja tuottaja ei voi niihin vaikuttaa. Ensi sijassa teurastamot, mutta myös kauppaketjut kohosivat tahoiksi, joihin nähden tuottaja näkee itsensä voimattomaksi. Teurastamot haluavat tasalaatuista tuotetta ja mahdollisimman suurta tuotantomassaa, jolloin suurtilallisilla on teurastamoihin nähden enemmän valtaa kuin pientilallisilla.

Kun edellä eriteltyjä kommentteja katsotaan kokonaisuudessaan, huomiota kiinnittävät monenlaiset rajoitteet tai ehdot, joita haastateltavat tuovat esiin omille vaikutusmahdollisuuksilleen. Tuottajan inhimillinen jaksaminen on rajallista, samoin hyvinvoinnin edistämiseen käytettävä aika. Olosuhteiden parantamiseen tarvitaan rahaa ja asiantuntijatietoa, mutta tuottajan omat taloudelliset resurssit ovat rajalliset, ja niin edelleen.

Luvussa 6.1. kuvasimme haasteltavien kommentteissaan esiintuomia moninaisia käytännön toimintoja, joilla tuotantoeläinten hyvinvointia on mahdollista edistää. Nämä toiminnot ovat periaatteessa kaikki sellaisia, jotka tuottaja tai tuotantoyksikön muu työntekijä voi toteuttaa. Tuossa yhteydessä kysymys oli kuitenkin sen tulkitsemisesta, minkälaisena asenteen kohteena hyvinvoinnin edistäminen näyttäytyy haastateltujen kommentteissa. Tulkinta koski siis toimintavaihtoehtoja. Tässä alaluvussa tulkinnan kohteena on ollut se, miten haastateltavat kommentoivat nimenomaisesti kysymystä tuottajan omista vaikutusmahdollisuuksista. Tämän kommentoinnin valossa kysymys ei suinkaan ole esimerkiksi siitä, että tuottaja voisi toteuttaa kaikkea mahdollista eläinten hyvinvoinnin edistämistä jos vain päättäisi niin tehdä. Kommenttien valossa tuottajalla toki on vaikutusmahdollisuuksia, mutta varsin monet tekijät asettavat niihin rajoituksia tai ehtoja. Tältä kannalta yleinen kysymys tuottajan omista vaikutusmahdollisuuksista eläinten hyvinvoinnin edistämisessä on tuottajien keskuudessa vahvasti kiistanalainen asia.

5.5 Tuottajien toimija-asetat

Olimme koonneet aineistomme tarkoituksella erilaisista tuottajista: aineistossa oli isoja ja pieniä tiloja, luomutiloja, tilan omistajia ja hoitajia. Nämä toimija-asemaerot näkyivät odotetusti haastatteluissa. Oletimme, että luomutuottajuus ja suurtilallisuus olisivat identiteettejä tai positioita, jotka olisivat olennaisia tuottajien hahmottaessa tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämistä eri tuotantotavoissa; tämän vuoksi kysyimme niitä haastattelusamme erikseen. Tuottajat rakensivat omaa asennetta *liittämällä itsensä tiettyihin ryhmiin* (ts. viiteryhmiin kuten me ”isot” me ”luomut”) ja *erottautumalla muista*. Esimerkiksi jo haastattelun ensimmäisessä väittämässä *tuotantoeläinten hyvinvoinnin ylläpitäminen / edistäminen on mielestäni hyvin tärkeää* eräs keskikokoisen sikalan omistaja lähti määrittelemään itseään seuraavasti:

Keskikokoisen sikalan omistaja (mies):

A: *Siinä on semmonen, että tämmöset idealistit, aatteen puolesta eläjät niinku minä, mulla ei oo pääomia. Nää jotka hallitsee bisneksen, ni ne osaa kekku-loida.*

Tuottajat mainitsivat viiteryhmiin odotetusti luomut, mutta myös ei-luomut, suurtilalliset, nuoret tilalliset (erityisesti nuoret naistilalliset), länsimaiset kotieläintuottajat, suomalaiset kotieläintuottajat, yhtymät / osakeyhtiön osakkaat, tilan hoitajat (vastakohtana tilan omistajalle); muutamat tuottajat huomauttivat olevansa myös kuluttajia. Vain harvat tuottajat spontaanisti kutsuivat itseään ”yrittäjiksi”. Lähes kaikki tuottajat vetosivat useampaan kuin yhteen toimijaposition, onhan toimijaposition riippuvainen kontekstista.

Tuottajat asettuivat toimijapositioniin, jotka välttämättä eivät noudattaneet tutkijoiden määritelmien rajoja kuten sika- ja nautatilat, suuret ja pienet tilat, luomut ja ei-luomut, yhtymät ja osakeyhtiöt. Tutkittavat itse määrittivät itsensä eri ryhmiin, jotka olivat moniulotteisempia kuin tutkijoiden aluksi luonnehtimat haastateltavaryhmät. On mielenkiintoista rakennella ääriesimerkkejä toimijapositionien välillä: suursikalamiesten ja pienen luomusikalanaisten; tämä oli erään luomusikalana omistajan oma näkemys:

Luomusikalana omistaja (nainen):

H: Joo... No entäs sit tämmönen, et tuottajalla on velvollisuus kunnioittaa ja arvostaa sitä tuotantoeläimen elämää?

B: Juu, tietenkin, totta kai. Onhan ne eläimet siis tietenkin rahallisestikki arvokkaita, mut totta kai toista elämää pitää arvostaa ja kunnioittaa...et mä jotenkin vieroksun semmosta, että nehän nyt on vain eläimiä, mut mä oonki, mä nyt oon nuori tyttö ja ajattelen vähän sit sillain erilailla ku joku viiskymppinen äijä millä on tuhat lihasikaa ni...

Oletimme että tuottajille jako luomutuottajiin ja ei-luomutuottajiin olisi tärkeä erottelu. Halusimme sen vuoksi tuottajien kommentoivan luomutuottajuutta esittämällä heille kommentoitavaksi väittämän *luomutila ylläpitää / edistää tuotantoeläinten hyvinvointia parhaiten*. Odotustemme mukaisesti luomutuotanto eläinten hyvinvoinnin edistäjänä jatkoi tuottajien mielipiteet.

Osa tuottajista oli vakuuttunut siitä, että luomutuotannon tiukempien säännösten takia luomutuotantotiloilla eläimet oikeasti voivat keskimääräisesti paremmin kuin muiden tuotantoalojen tiloilla. Monet ei-luomutilalliset kuitenkin arvelivat, että luomutuotannossa harjoitettavat hoitokäytännöt itse asiassa huonontavat eläinten hyvinvointia. Myös yksi luomutilallinen arveli, että luomutilojen rakennukset ovat keskimäärin vanhempia kuin tiloilla yleensä, mikä saattaa vaikeuttaa tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämistä. Yleisesti epäiltiin, että luomutuotannossa eläinten lääkitys ei toimi ja että siinä on ruokinnallisia epäkohtia, että luomutuotannon ympärivuotinen ulkoilusaäntö on eläinten kannalta epämiellyttävää, ja että luonnonmukainen poikiminen aiheuttaa kärsimystä eläimelle. Esitettiin myös arveluja, että jotkut tuottajat ovat siirtyneet luomutuotantoon taloudellisten etujen eikä eläinten hyvinvoinnin edistämisen vuoksi. Tämän arvelun vahvistivat todeksi myös useat luomutuottajat itse.

Suurin osa tuottajista oli eri mieltä väittämän *suurilla tiloilla tuotantoeläinten hyvinvointi kärsii* kanssa. Nämä tuottajat suhtautuivat suuriin tuotantoeläinryhmiin myönteisesti.

Oltiin jopa sitä mieltä, että eläimet voivat keskimääräistä paremmin suurilla tiloilla, koska niillä on siihen enemmän resursseja. Arveltiin, että suurilla tiloilla työntekijät ovat ammattitaitoisia, työntekijät oikeasti pystyvät keskittymään hoitotyöhön (kun ei tarvitse tehdä muita tavallisia tilan töitä) ja työntekijän jaksamiselle on paremmat edellytykset, koska hoitotyö tehdään tiimityönä muiden kanssa. Mainittiin myös, että suurilla tiloilla on yleensä tehty suuria investointeja, mitkä pakottavat suurtilalliset pitämään hyvää huolta eläimistään.

Esitettiin myös, että suurilla tuotantotiloilla on tekijöitä, jotka epäonnistuessaan ovat hyvinvointiriskejä eläimille. Mainittiin, että suuret tilat ovat riippuvaisia siitä, vetääkö vieni teurastamolle vai ei. Jos vieni teurastamoihin ei vedä, eläinmäärät suurilla tiloilla uhkaavat toisinaan kasvaa liian suuriksi. Mainittiin myös, että suurilla tiloilla työntekijöiden riittävyyden eläinmäärää kohti korostuu. Epäiltiin myös, että joillakin suurilla tiloilla tuottajat eivät oikeasti halua kiinnittää huomiota eläinten hyvinvoinnin edistämiseen.

5.6 Eläinten hyvinvoinnin keskimääräinen taso tuotantotiloilla

Sikatilojen keskimääräiset hyvinvointipisteet olivat alhaisemmat kuin nautatiloilla, mutta sika- ja nautatilojen indeksit eivät ole yhteismitallisia eivätkä siten keskenään vertailukelpoisia. Sen sijaan vertailukelpoisia pareja ovat esimerkiksi tilatyypit (suuri / keskikokoinen / luomu) sekä eri eläinryhmät (porsitus / välikasvatus / joutilaat; pikkuvasikat / teinivasikat / lypsylehmät). Pisteitä kertyi eri eläinryhmille samankokoisilla tiloilla keskimäärin saman verran, mutta erikokoisten ja -tyyppisten tilojen kokonaispistemäärissä oli jonkin verran eroja (Taulukko 2). Eläinryhmien sisällä esiintyi pistemäärissä huomattavaa vaihtelua, kun tilatyypin merkitystä ei otettu huomioon. Tarkasteltaessa pistemääriä sekä tilatyypin että eläinryhmien mukaan vaihtelu tuli selvimmin esille. Myös tilojen sisällä oli vaihtelua eri eläinryhmien olosuhteissa.

Taulukko 2. Sika- ja nautatilojen pisteet tuotantotavan ja tilakoon, eläinryhmän ja indeksin osion mukaan jaoteltuina.

		SIKA				NAUTA			
		keski-arvo	min	max	N	keski-arvo	min	max	N
yhteensä (max 300 p)		190,6	161,6	224,6	9	225,1	207,5	246,6	9
koko/tapa (max 300 p)	suuri	168,6	161,6	175,7	3	226,7	214,6	246,6	4
	keskikokoinen	210,2	206,1	214,3	2	213,5	207,5	221,3	3
	luomu	197,2	163,6	224,6	4	239,4	235,0	243,8	2
eläinryhmä (max 100 p)	porsitus / pikkuvasikat	64,3	50,1	76,9	9	75,9	65,7	89,9	9
	välikasvatus / teinivasikat	60,1	45,7	71,0	9	74,6	51,5	85,5	9
	joutilaat / lypsylehmät	66,2	48,0	82,1	9	74,6	66,3	86,4	9
indeksin osio (max 100 %)	liikkuminen	63,4	29,0	90,0	9	70,0	47,0	87,0	9
	alustan ominaisuudet	77,7	58,0	94,0	9	84,0	53,0	100,0	9
	sosiaaliset kontaktit	48,5	26,0	71,0	9	65,0	56,0	74,0	9
	valo, ilma ja melu	62,5	55,0	70,0	9	69,6	58,0	80,0	9
	ruokinta	72,0	38,0	92,0	9	82,0	68,0	90,0	9
	hoidon taso	61,1	51,0	73,0	9	79,5	66,0	88,0	9

Tiloja eri tavoin ryhmittelemällä emme kuitenkaan havainneet merkitseviä eroja eri ryhmien välillä, vaan erot olivat lähinnä satunnaisia (samansuuntaisia tuloksia, mm. Regula ym., 2004). Pienen aineiston vuoksi emme pyrikään yleistämään saamiamme hyvinvointipisteytystuloksia otoksen ulkopuolisiin tiloihin. Sen sijaan tuottajien asenteiden ja hyvinvointiarvioiden välisten yhteyksien kvalitatiivinen tarkastelu on tässä yhteydessä relevanttia ja tuo lisäarvoa asennehaastattelun tuloksiin. Palaamme tähän kysymykseen luvussa VI.

5.7 Oliko tuottajien asenteiden ja eläinten hyvinvoinnin keskimääräisen tason välillä yhteyksiä?

Aineistomme on asenteiden ja käyttäytymisen välisten yhteyksien etsimiseen pieni, mutta teimme muutamia varovaisia vertailuja haastattelusta löytämiemme, edellä kuvattujen asenteisiin vaikuttavien tekijöiden ja tuotantotilojen saamien hyvinvointipisteiden välillä, jotka oli laskettu tuotantotiloissa tapahtuvien havainnointien perusteella.

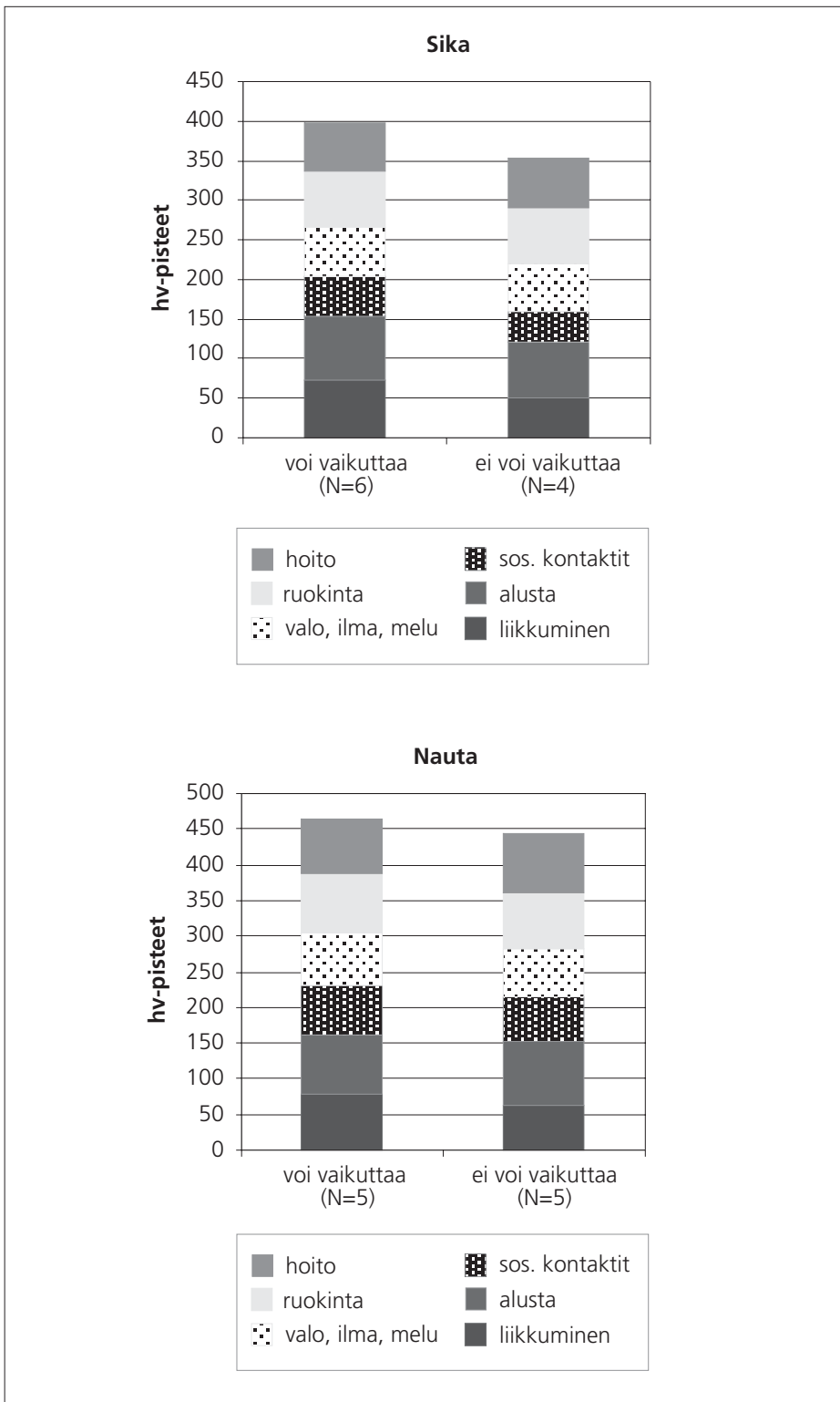
Välineellisiä ja periaatteellisia arvoperusteluja käyttäviä tuottajia löytyi sekä suurilta että pienemmiltä, niin luomu- kuin tavanomaisiltakin tiloilta. Kuten aikaisemmin jo totesimme, nämä arvoulottuvuudet eivät kuitenkaan olleet täysin toisensa poissulkevia, vaan useimmat tuottajat mainitsivat haastattelussa molemmat näkökulmat. Sika- ja nautatilallisten välillä ei ollut tässä eroa. Arvoulottuvuuksien ja hyvinvointipisteiden välillä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä (χ^2 -testi, $p > 0,05$).

Jaoinme tuottajat väittämän *useat tuottajat eivät pysty ylläpitämään / edistämään tuotantoeläintensä hyvinvointia niin hyvin kuin haluaisivat* perusteella sellaisiin, joiden mielestä tuottaja voi vaikuttaa sekä sellaisiin, joiden mielestä tuottaja ei voi vaikuttaa tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen. Valitsimme tähän yhden, suoraan vaikutusmahdollisuuksiin viittaavan väittämän, sillä tuottajien arviot vaikutusmahdollisuuksistaan vaihtelivat väittämättäin. Sen jälkeen yhdistimme nämä kaksi kantaa tilojen saamien hyvinvointipisteiden kanssa.

Aineistoista nousi esille yhteys eläinten liikkumismahdollisuuksien ja tuottajan kokemien vaikutusmahdollisuuksien, sekä niiden puutteen, välillä (*tuottaja voi vaikuttaa eläintensä hyvinvointiin* $\chi^2 = 12,976$; $df = 2$; $p = 0,002$; *tuottaja ei voi vaikuttaa eläintensä hyvinvointiin* $\chi^2 = 17,799$; $df = 2$; $p < 0,001$). Tulokset olivat samansuuntaiset tarkasteltaessa sika- ja nautatiloja erikseen, tiloja kokonaisuuksina sekä vertailtaessa eri eläinryhmiä ja hyvinvointipisteytyksen osa-alueita keskenään. Erityisesti luomutilat saivat hyvät pisteet liikkumis-mahdollisuusosiossa, mutta pisteytysjärjestelmä itsessään jo painottaa luomutiloja eli on rakennettu niin, että luomusäännösten mukaisesti toimiva tila saa automaattisesti paremmat pisteet liikkumisosiossa kuin tavanomainen tila. Kuitenkin luomutiloilla, samoin kuin muuten eläinten liikkumismahdollisuuksiin panostavilla tiloilla, tuottajat kokivat voitavansa vaikuttaa eläintensä hyvinvointiin ja olosuhteisiin enemmän kuin tavanomaisten tilojen tuottajat. Samoin niillä tiloilla, joilla tuottaja näki vaikutusmahdollisuutensa heikoiksi,

myös eläinten käytettävissä oleva liikkumatila, sen laatu ja laidunnusmahdollisuudet olivat huonommat. Liikkumisosion pisteet nostivat kokonaispistemäärää niin, että myös tilan yhteispisteet hyvinvointiarvioinnissa olivat suurimmat niillä tiloilla, joilla tuottaja koki pysyväänsä vaikuttamaan eläintensä oloihin. Yhteispistemääriä tarkasteltaessa yhteydet tuottajan kokemien vaikutusmahdollisuuksien ja eläinten hyvinvoinnin tason välillä näyttivät selkeimmiltä sikatiloilla, mutta pienen aineiston vuoksi tilastollinen tarkastelu ei ollut mahdollista (kuva 2).

Tuottajan positiivinen näkemys omista vaikutusmahdollisuuksista eläinten hoidossa ja hyvinvoinnin edistämisessä on näiden tulosten perusteella yhteydessä parempaan eläinten hyvinvoinnin tasoon. Näyttää siltä, että myös tuottajan oma työssä jaksaminen ja motivaatio ovat yhteydessä eläinten hyvinvoinnin tasoon. Eläinten hyvinvoinnin edistämisen korkea arvostus näkyy tuottajan panostuksessa hyvinvointiin, mutta arvostuksen määrää ei voi määrittellä pelkästään periaatteellisen tai välineellisen asenteen perusteella. Niin periaatteellisesti kuin välineellisestikin eläintensä hyvinvoinnin edistämistä perustelevat tuottajat voivat hoitaa eläimensä yhtä hyvin, tarjota eläimille yhtä hyvät elinolosuhteet ja panostaa niiden hyvinvointiin yhtä paljon, samoilla tai eri keinoilla. Eläimen hyvinvoinnin edistäminen ei näiden tulosten pohjalta näyttäisi riippuvan siitä, asennoituuko tuottaja siihen periaatteellisesti, välineellisesti tai molemmin tavoin (tulokset eivät tilastollisesti merkitseviä). Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämistä periaatteellisesti ja välineellisesti perustelevat tuottajat jäsentävät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen eri lähtökohdista, joista voidaan päätyä samaan lopputulokseen, eläinten samanarvoiseen ja –tasoiseen hyvinvointiin.

Kuva 2. Tuottajan näkemys omista vaikutusmahdollisuuksista suhteessa hyvinvointipisteityksen eri osioiden pistemääriin sika- ja nautatiloilla.

6 Pohdintaa

Lähdimme liikkeelle Ajzenin teoriasta, jonka mukaan käyttäytymisaikomuksia muokkaavat toimintaan kohdistuvat asenteet, subjektiiviset normit ja usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Tavoitteenamme oli arvioida teoriaa käsitteellisesti analysoimalla tuottajien esittämää kommentointia tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämistä ja sen arvottamista koskeviin lauseväittämiin. Erittelimme väittämiin esitettyjä kannanottoja ja niiden perusteluja, ja tulkitsimme näin jäsennettyä argumentaatiota Ajzenin teoriaan suhteuttaen.

Tarkastelu osoittaa, että tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen näyttäytyy tuottajien puheessa useanlaisena asenteen kohteena. Sitä arvotetaan keskenään erityyppisinä toimintajoukkoina, jolloin arvottamisen luonne vaihtelee sen mukaan, mistä toimintajoukosta puhutaan. Toisaalta arvottamista voidaan perustella erilaisista arvolähtökohdista siten, että hyvinvoinnin edistäminen näyttäytyy toisinaan taloudellisen tuotantotoiminnan väliinäänä, toisinaan itseisarvollisena, ikään kuin eettisesti velvoitettuna toimintana. Laadullisen tarkastelumme valossa Ajzenin mainitsema asennetekijä on siis moniulotteinen.

Tuottajien argumentaatiossa on lisäksi tunnistettavissa useita subjektiivisen normin lähteitä ja useita erilaisia tekijöitä, jotka asettavat rajoitteita tuottajan omille mahdollisuuksille edistää tuotantoeläinten hyvinvointia. Kommenteissaan tuottajat kytkevät niin norminlähteet kuin vaikutusmahdollisuuksiin liittyvät tekijät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen toimintana. Tässä valossa Ajzenin teoria, jonka mukaan toimintaan suoraan kohdistuvien asenteiden lisäksi myös subjektiiviset normit ja vaikutusmahdollisuudet vaikuttavat käyttäytymisaikomuksiin, on varsin ymmärrettävä. Toisaalta aineistomme osoittaa tuottajien joukossa vaihtelua siinä, miten eri norminlähteitä arvotetaan norminlähteinä. Näin ollen myös subjektiivinen normi näyttäytyy moniulotteisena tekijänä. Lisäksi on todettava, että tuottajien tapa määrittää omaa toimija-asemaansa ja esimerkiksi identifioida itsensä erityyppisten tuottajien joukossa näyttää merkitykselliseltä siinä, miten eri norminlähteitä arvotetaan.

Kaikkiaan voidaan todeta, että analyysimme valossa Ajzenin teoria on relevantti jäsennys tuottajan ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen välisestä suhteesta myös, kun sitä arvioidaan laadullisen kommentointiaineiston kautta. Teorian oletamat, käyttäytymisaikomuksiin vaikuttavat elementit ovat tunnistettavissa tuottajien argumentaatiossa tavalla, joka osoittaa ne mielekkäiksi ja olennaisiksi heidän itsensä käsittelemisensä asioina. Toisaalta tarkastelumme osoittaa, että niin asenteet kuin muutkin Ajzenin oletamat tekijät ovat potentiaalisesti moniulotteisia. Tällöin on olennaista selvittää, minkälaiset nimenomaiset asenteet, normit ja niin edelleen ovat relevantteja juuri tutkimuksen kohteena olevassa asiayhteydessä. Tutkimuksemme tarjoaakin tietoa juuri tähän tarpeeseen.

Miten asenteet, subjektiiviset normit, vaikutusmahdollisuudet ja tuottajien toimija-asetat sitten olivat yhteydessä toisiinsa analysoimassamme aineistonäytteessä? Entä kertovatko ne mitään tuottajien mahdollisista toiminta-aikomuksista? Saimme selville, että tuottajille

tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen merkitsi laajaa hyvinvointitoimintojen joukkoa, joka voitiin ryhmitellä neljään hyvinvoinnin edistämisen tapaan: olosuhteiden parantamiseen, hoitotyöhön, eläimen hyvään kohteluun ja tuottajan omasta hyvinvoinnista huolehtimiseen. Näillä hyvinvoinnin edistämisen muodoilla voi olla erityyppisiä tavoitteita kuten tuottavuus, terveys, rauhallinen ja luottavainen eläin sekä tuottajan oma hyvinvointi. Tuottajat pohtivat, minkälaiset tavoitteet olivat hyvinvoinnin edistämiseksi olennaisia ja minkälaisilla toiminnoilla niitä voidaan saavuttaa. Tällaisesta toimintojen luettelamisesta voimme kenties päätellä, mitä tuottaja todennäköisimmin tekisi, jos haluaisi edistää hyvinvointia, mutta haastattelututkimuksemme perusteella emme pysty toteamaan, minkälaisia eksplisiittisiä toiminta-aikomuksia tuottajilla on. Tällä aineistolla ei siten pystytä esittämään tuloksia tuottajien toiminta-aikomuksista. Se jää jatkotutkimuksien tehtäväksi.

Tutkimukseen osallistuneet tuottajat olivat vapaaehtoisesti ilmoittautuneita tai yhteydenotomme perusteella mukaan lähteneitä tuottajia. Kun osallistuminen oli vapaaehtoista, on odotettavaa, ettei tutkimukseen osallistunut sellaisia tuottajia, joille eläinten hyvinvoinnista keskusteleminen olisi ahdistavaa tai epämieluisaa. Kun myös eläinten tuotantotilat arvioitiin tutkimuksen osana, kynnys osallistua tutkimukseen saattoi olla tuottajille korkea. Aineiston valikoituminen edellyttää niin asennehaastattelujen kuin eläinten hyvinvoinnin arvioimisen tulkinnessa varovaisuutta. Haastatteluaineistomme antaa kuitenkin mahdollisuuden monipuoliseen laadulliseen analyysiin ja tulkintaan eläinten hyvinvointia arvostavien tuottajien asenteista hyvinvoinnin edistämiseen liittyen.

Hyvinvoinnin edistämiskäytännöiltä toivotut seuraukset, subjektiiviset normit ja vaikutusmahdollisuudet muodostavat taulukossa 4 kaavion, joista tuottajat voivat puhua sekä periaatteellista että välineellistä arvoulottuvuutta korostaen. Taulukosta huomaamme kuitenkin, että välineelliset ja periaatteelliset arvolutaukset keskittyvät jossain määrin eri subjektiivisiin normeihin ja resurssihin.

Analyysimme mukaan tuottajat tunnistavat mainitut neljä hyvinvoinnin edistämisen tapaa relevanteiksi, mutta niiden arvottamisessa on vaihtelua, ja eri tuottajat todennäköisesti asettaisivat ne erilaiseen tärkeysjärjestykseen. Haastatteluaineistostamme huomasimme, että kaikkein kiistanalaisimmalta hyvinvoinnin edistämistavalta vaikutti eläimen hyvän kohtelun alle kuuluvien käytäntöjen luokkaan, kun taas muut kolme hyvinvoinnin edistämisen tapaa vaikuttivat saavan pääosin myönteisen sävyistä arvottamista. Periaatteellinen arvolutaus ja eläimen hyvä kohtelu asenteen kohteena liittyivät usein yhteen; tätä voitiin tukea välineellisin perusteinkin mutta suurin osa välineellisesti hyvinvoinnin edistämiseen suhtautuvista suhtautui eläimen hyvän kohtelun käytäntöihin vähättelevästi. Sen sijaan muiden kolmen hyvinvoinnin edistämisen tapojen kohdalla ei näkynyt vastaavanlaista painotuseroa.

Entä miten subjektiiviset normit ovat yhteydessä analyysin tuloksena löytämäämme kahden arvoulottuvuuteen ja neljään asenteen kohteeseen? Näyttäisi siltä, että tuotanto-keskeiseen, välineelliseen arvoulottuvuuteen liitettäisiin enemmän auktoriteetti-tyyppisiä subjektiivisten normien lähteitä: erityisesti teurastamot, ulkopuoliset asiantuntijat (eläin-

Taulukko 4. Asenteen kohteena olevan toiminnan yhteydet tuottajien arvoihin, subjektiivisiin normeihin sekä resursseihin.

	ASENTEEN KOHTEENA OLEVA TOIMINTA			
	olosuhteiden parantaminen	hoito-työ	eläinten hyvä kohtelu	oma hyvinvointi
ARVOT				
Välineellinen tuotantokeskeisyys	X	X	X	X
Periaatteellinen itseisarvollisuus	X	X	X	X
SUBJEKTIIVISTEN NORMIEN LÄHTEET				
Teurastamot	X	X		
asiantuntijätieto ⁵	X	X		
omistajat (yhtymissä)	X	X		
lait ⁶	X	X		
sisäryhmät ⁷	X	X	X	
asiakkaat	X	X	X	
hiljainen tieto, kokemustieto			X	X
omatunto, moraaliperiaatteet			X	X
RESURSSIT				
raha	X			
asiantuntijätieto	X	X		
uusi teknologia	X			
aika			X	X
asenteet	X	X	X	X

⁵ eläinlääkärit, sorkanhoitajat, lomittajat, karjatarkkailijat, ammattilehdet⁶ EU, luomusäännökset⁷ tuottajat, naapurit

lääkärit, sorkanhoitajat, lomittajat, karjatarkkailijat, ammattilehdet) ja lait (EU, luomusäänökset). Viiteryhmistä mainittiin tuottajat ja naapurit, yhtymissä omistajat ja erityisesti suoramyyntiä ja jalostusta harjoittavat tuottajat mainitsivat normien lähteiksi asiakkaat. On ehkä yksiviivaista sanoa, että tietyt subjektiivisten normien lähteet ovat erityisesti tuotantokeskeiseen lähestymistapaan liitettäviä ja toiset periaatteelliseen hyvinvointikäsitukseen liitettäviä, sillä osa normien lähteistä liittyi molempiin. Eläimen hyvää kohtelua asenteen kohteena korostettaessa tuottajat mainitsivat normien lähteikseen hiljaisen tiedon, oman tunnon ja moraaliset periaatteet, lait (luomusäänökset ja myös EU:n) ja viiteryhminä toiset tuottajat ja naapurit sekä tuotantoeläinten hyvinvoinnista kiinnostuneet asiakasryhmät. Kaiken kaikkiaan periaatteelliseen arvoulottuvuuteen liitettiin vähemmän normeja kuin tuotantokeskeiseen lähestymistapaan. Tämä on moraalipsykologisestikin järkevä tulos: moraaliperiaatteethan ovat sisäistettyjä, universaaleja normeja, jotka yleensä havaitaan auktoriteeteista riippumattomina periaatteina (ks. Turiel, 1983).

Miten tuottajien toimijaposition näkyvät haastatteluissa? Huomasimme, että luomutilallisuus ja yritystoiminnan monialaisuus liittyivät suuriksi havaittuihin vaikutusmahdollisuuksiin yhden haastatteluväittämän kohdalla. On ehkä myös niin, että eläimen hyvää kohtelua tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämässä korostava subjekti, toimija, on helpompi rakentaa itsestä lähtöisin, mihin liittyvät suuriksi havaitut vaikutusmahdollisuudet. Ovathan eläimen hyvään kohteluun liitettävät käytännöt tuottajien mielestä ”pieniä”, omasta asenteesta riippuvaisia toimintoja. Toisaalta taas tuotantotaloudellisen tuottajasubjektin rakentaminen toimii paremmin ulkoa päin rakennettuna: siihen tarvitaan asiantuntijatietoa, rahoittajia ja toimiva suhde teurastamoon.

On myös mielenkiintoista pohtia tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämiseen liitettävien arvojen psykologisia funktioita. Tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen periaatteellinen itseisarvollisuus vaikuttaa yhteiskunnassa kuluttajien ja ei-tuottajien piirissä olevan suotavampaa kuin välineellinen tuotantokeskeisyys. Toisaalta tuottajapiireissä todennäköisesti suositaan tuotantokeskeistä ajattelutapaa, saatetaan ehkä nauraa tuottajalle, joka kertoo rapsutelleensa Mansikkia. Tuottaja joutuu väistämättä kohtaamaan ristiriidan: miten tuottaja kykenee ajattelemaan itseään hyvänä ihmisenä, kun hän tajuaa riistävänsä eläinten vapauden ja tuottavansa rahaa eläinten elämän kustannuksella. On ehkä psykologisesti hyödyllistä ajatella, että voi vaikuttaa siihen, että kohtelee tuotantoeläimiä ”ihmismäisesti”. Toisaalta, jos näkee eläimet tuotantokoneiston rattaina, voi olla helpompi sysätä vastuu itseltä pois: tuotantoeläinten hyvinvointiin tuotantokoneistossa ”ei voi vaikuttaa”, ”teurastamot ja markkinat ovat vastuussa” vaikkapa eläinmäärien kasvusta tiloilla ja eläinten liikkumatilan vähenemisestä. Haastattelijalle, jonka tuottajat todennäköisesti olettivat suosivan eläinten ihmismäistä kohtelua, esitettiin kuvaa tuottajasta, joka kohtelee eläimiä ikään kuin ihmisinä. Toisaalta tuotiin esille välttämättömyys tuotantotehon maksimointiin ja tuotantoeläinten arviointiin maitolitroina ja lihana.

Olemme tarkastelleet tuottajan näkemyksiä siitä, kuinka tärkeää tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistäminen on. Tuottajat näkivät tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen tär-

keäksi, mutta erilaisin perustein. Uskallamme väittää kahden arvoulottuvuuden pohjalta, että tuottajilla on kaksijakoinen näkemys tuotantoeläinten hyvinvoinnista, joka heijastelee länsimaaisessa kulttuurissa laajemminkin vallitsevaa ristiriitaa (Cuomo, 2003). Myös kuluttajilla näyttäisi tutkimusten mukaan olevan samanlainen kahtiajakautunut asenne: ruoka-kaupassa sianlihahakimpale on ruokaa, mutta bussipysäkillä kuluttaja nieleskelee moraalisen liikituksen vuoksi nähdessään Animalian ”kinkkukiusaus”-julisteen, joka esittää tuotantotilaan ahtaasti sullottuja sikoja pitkin, poikin ja päällekkäin.

Moraalisen yhteisön käsitteellä (Ikonen-Varila, 1997; Vainio, 2003) voidaan valaista tätä tuottajien kaksinaista suhtautumista hyvin. Velvoitteet tuotantoeläimiä kohtaan ovat tuottajalle itseisarvoisia eli moraalisia, jos hän arvioi eläinten kuuluvan hänen moraaliseen yhteisönsä. Jos tuottaja ajattelee, että eläimet kuuluvat hänen moraalisen yhteisönsä ulkopuolelle, hän ei tulkitse velvollisuuksiaan eläimiä kohtaan itseisarvoisiksi, vaan arvottaa sitä sen mukaan, mitä hyötyä siitä on tuottajalle. Tämä moraalisen yhteisön raja ihmisten ja tuotantoeläinten välillä on nyky-yhteiskunnassamme näkyvä keskustelun kohde. Käytännössä dilemmaattisuus vallitsee eläimiä hyödyntävän, ihmisen ja eläimen eroa korostavan näkemyksen, sekä eläimen kanssa samassa moraalisisessa yhteisössä elävän, ihmisen ja eläimen samankaltaisuutta korostavan näkemyksen välillä.

Kiinnostava paradoksi on, että tuotantokeskeisyyttä korostava välineellinen perustelutapa oli aineistossamme selkeästi vallitsevana mutta toisaalta kuluttajia norminlähteenä arvioitiin pääsääntöisesti varsin kriittisesti. Kuluttajien oletettu periaatteellinen tai eettinen näkökanta tuotantoeläinten hyvinvointiin olisi kuitenkin mahdollista nähdä vakavasti otettavana ja painava argumenttina nimenomaan tuottajan välineellisen intressin edesauttamisen kannalta. Tästä osoituksena aineistossamme oli se, että kuluttajien kanssa välittömässä vuorovaikutuksessa ja riippuvuussuhteessa olevat, suoramyyntiä ja jalostusta harjoittavat haastatellut kommentoivat kuluttajia muista poiketen myönteisesti normin lähteenä.

Tuotantoeläinten hyvinvointi myyntiargumenttina on kuitenkin vain yksi tutkimuksettamme esiin nostettavista huomioista. Lopetusmaininnan arvoinen on myös esimerkiksi tuottajan oman jaksamisen rooli. Aineistossamme tämä näyttäytyi sekä tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen yhtenä tärkeänä muotona ja keinona että tuottajan omia vaikutusmahdollisuuksia määrittävänä tekijänä. Tämä huomio kertoo yhtäältä tuottajan äänen näkemisestä aineistossamme, toisaalta se yhdellä tavalla vahvistaa käyttämämme teoreettisen tulkintakehyksen keskeisen viestin, jonka mukaan tuottajan asenteiden ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin edistämisen välinen yhteys ei ole yksioikoinen tai mekaaninen.

Lähteet

Ajzen, I. (2002). Perceived Behavioral Control, Self-Efficacy, Locus of Control, and the Theory of Planned Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 32, 665-683.

Anonymous (2006). *A-indeksi lihanaukoille; A-indeksi 2003 sioille*. http://www.farmit.net/farmit/fi/02_kotielain/index.jsp, haettu 24.2.2006. Farmit Website Oy, Helsinki, Finland.

Asch, S. (1940) Studies in the Principles of Judgments and Attitudes II. Determination of Judgments by Group and Ego Standards. *Journal of Social Psychology* 12, 433-465.

Austin, E., Deary, I., Edwards-Jones, G. & Arey, D. (2005). Attitudes to farm animal welfare: factor structure and personality correlates in farmers and agriculture students. *Journal of Individual Differences*, 26(3), 107-120.

Bartussek, H. (1999). A review of the animal needs index (ANI) for the assessment of animals' well-being in the housing systems for Austrian proprietary products and legislation. *Livestock Production Science*, 61(2-3), 179-192.

Bjerke, T., Odegardstuen, T. S., Bjorn, P. & Kaltenborn, B. P. (1998). Attitudes Toward Animals Among Norwegian Adolescents. *Anthrozoös*, 11, 79-86.

Billig, M. (1996). *Arguing and Thinking: A Rhetorical Approach to Social Psychology, revised edition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Boivin, X., Lensink, B. J. 6 Veissier, I. (2000). The farmer and the animal: a double mirror. *Proceedings of the 4th NAHWOA Workshop, 21-24 October 2000, Clermont-Ferrand, France*.

Breuer, K., Hemsworth, P. H., Barnett, J. L., Matthews, L. R. & Coleman, G. J. (2000). Behavioural response to humans and the productivity of commercial dairy cows. *Applied Animal Behavior Science*, 66(4), 273-288.

Broida, J., Tingley, L., Kimball, R. & Miele, J. (1993). Personality differences between pro and anti-vivisectionists. *Society & Animals*, 1, 129-144.

Broom, D. M. (1991). Animal welfare: concepts and measurements. *Journal of Animal Science*, 69, 4167-4175.

Burton, R. J. F. (2004). Reconceptualising the 'behavioural approach' in agricultural studies: a socio-psychological perspective. *Journal of Rural Studies*, 20, 359-371.

Christian, J., & Abrams, D. (2003). The effects of social identification, norms and attitudes on use of outreach services by homeless people. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 13, 138-157.

Coleman G. J., Hemsworth P. H. & Hay, M. (1998). Predicting stockperson behaviour towards pigs from attitudinal and job-related variables and empathy. *Applied Animal Behavior Science*, 58(1-2), 63-75.

Coleman, G. J., Hemsworth, P. H., Hay, M. & Cox, M. (2000). Modifying stockperson attitudes and behaviour towards pigs at a large commercial farm. *Applied Animal Behavior Science*, 66(1-2), 11-20.

- Coleman, G. J., McGregor, M., Hemsworth, P. H., Boyce, J. & Dowling, S. (2003). The relationship between beliefs, attitudes and observed behaviors of abattoir personnel in the pig industry. *Applied Animal Behavior Science*, 82, 189-200.
- Conner, M., & McMillan, B. (1999). Interaction effects in the theory of planned behavior: Studying cannabis use. *British Journal of Social Psychology*, 38, 195-222.
- Cuomo, C. (2003). Science, values, and common ground. *Journal of Animal Science*, 81, 2904 - 2907.
- Duncan, I. J. H. & Dawkins, M. S. (1983). The problem of assessing "well-being" and "suffering" in farm animals. Teoksessa D. Smidt (toim.). *Indicators Relevant Farm Animal Welfare*. Martinus Nijhoff Publishers, Hague, s. 13-24.
- Fazio, R. H. & Olson, M. A. (2003). Implicit measures in social cognition research: their meanings and use. *Annual Review of Psychology*, 54, 297-327.
- Fraser, A. F. & Broom, D. M. (1997). *Farm Animal Behaviour and Welfare*. CAB International, Wallingford, Oxon, UK.
- Fraser, D. (2001). Farm animal production: Changing agriculture in a changing culture. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 175-190.
- Furnham, A. & Heyes, C. (1993). Psychology students' beliefs about animals and animal experimentation. *Personality and Individual Differences*, 15(1), 1-10.
- Furnham, A., McManus, C. & Scott, D. (2003). Personality, empathy and attitudes to animal welfare. *Anthrozoös*, 16(2), 135-146.
- Godin, G., Conner, M. & Sheeran, P. (2005). Bridging the intention-behaviour 'gap': The role of moral norm. *British Journal of Social Psychology*, 44, 497-512.
- Gonyou, H. W., Hemsworth, P. H. & Barnett, J. L. (1986). Effects of frequent interactions with humans on growing pigs. *Applied Animal Behaviour Science*, 16(3), 269-278.
- Heleski, C. R., Mertig, A. G. & Zanella, A. J. (2004). Assessing attitudes toward farm animal welfare: A national survey of animal science faculty members. *Journal of Animal Science*, 82, 2806-2814.
- Heleski, C. R., Mertig, A. G. & Zanella, A. J. (2005). Results of a national survey of US veterinary college faculty. *Journal of American Veterinary Medicine Association*, 226(9), 1538-1546.
- Hemsworth, P. H. (2003). Human-animal interactions in livestock production. *Applied Animal Behavior Science*, 81, 185-198.
- Hemsworth, P. H. & Barnett, J. L. (1991). The effects of aversively handling pigs, either individually or in groups, on their behaviour, growth and corticosteroids. *Applied Animal Behaviour Science*, 30(1-2), 61-72.
- Hemsworth, P. H. & Coleman, G. J. (1998). *Human-livestock interactions: The stockperson and the productivity and welfare of intensively-farmed animals*. CAB International, Oxon, UK.

- Hemsworth, P. H., Coleman, G. J. & Barnett, J. L. (1994). Improving the attitude and behaviour of stockpersons towards pigs and the consequences on the behaviour and reproductive performance of commercial pigs. *Applied Animal Behaviour Science*, 39(3-4), 349-362.
- Hemsworth, P. H., Barnett, J. L. & Hansen, C. (1981). The influence of handling by humans on the behavior, growth, and corticosteroids in the juvenile female pig. *Hormones and Behavior*, 15(4), 396-403.
- Hemsworth P. H., Barnett, J. L., Coleman, G. J. & Hansen, C. A. (1989). Study of the relationships between the attitudinal and behavioural profiles of stockpersons and the level of fear of humans and reproductive performance of commercial pigs. *Applied Animal Behaviour Science*, 23(4), 301-314.
- Hemsworth, P. H., Coleman, G. J., Barnett, J. L., Borg, S. & Dowling, S. (2002). The effects of cognitive behavioral intervention on the attitude and behavior of stockpersons and the behavior and productivity of commercial dairy cows. *Journal of Animal Science*, 80(1), 68-78.
- Hemsworth, P. H., Pedersen, V., Cox, M., Cronin, G. M. & Coleman, G. J. (1999). A note on the relationship between the behavioural response of lactating sows to humans and the survival of their piglets. *Applied Animal Behavior Science*, 65(1), 43-52.
- Hurnik, J. F. (1988). Welfare of farm animals. *Applied Animal Behavior Science*, 36, 1696-1707.
- Ikonen-Varila, M. (1997). Oikeudemukaisuusperiaatteet ja moraalinen yhteisö. *Kasvatus*, 5, 462-478.
- Kellert, S. R. (1996). *The Value of Life*. New York: Island Press.
- Knierim, U., Sundrum, A., Bennesgaard, T., Roiha, U. & Johnsen, P. F. (2004). Assessing animal welfare in organic herds. Teoksessa M. Vaarst, S. Roderick, V. Lund & W. Lockeretz (toim.), *Animal Health and Welfare in Organic Agriculture*. 1. painos, s. 189-204. Wallingford, Oxon, UK: CABI Publishing.
- Knight, S., Nunkoosing, K., Vrij, A. & Cherryman, J. (2003). Using Grounded Theory to Examine People's Attitudes Toward How Animals are Used. *Society & Animals*, 11.
- Langenhove, L. V. & Harre, R. (1998). Introducing positioning theory. Teoksessa R. Harre, L. V. Lagenhove & L. Berman (toim.). *Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action*, s. 14-31. Oxford, UK: Blackwell.
- Lund, V., Hemlin, S. & Lockeretz, W.E. (2002). Organic livestock production as viewed by Swedish farmers and organic initiators. *Agriculture and Human Values*, 19(3), 255-268.
- Lund, V., Hemlin, S. & White, J. (2004). Natural behavior, animal rights, or making money - A study of Swedish organic farmers' view of animal issues. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 17(2), 157.
- Maio, G. R. & Olson, J. M. (1995). Relations between values, attitudes, and behavioral intentions: The moderating role of attitude function. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31, 266-285.

- Mathews, S. & Herzog, H. A. Jr. (1997). Personality and attitudes toward the treatment of animal. *Society & Animals*, 5.
- McCarthy, M., O'Reilly, S., Cotter L. & de Boer, M. (2004). Factors influencing consumption of pork and poultry in the Irish market. *Appetite*, 43, 10-28.
- Melson, G. F. (2002). Psychology and the Study of Human-Animal Relationships. *Society & Animals*, 10.
- Mononen, J. (2001). Eläinten hyvinvointi ja sen mittaaminen. *Koekukko*, 21, 2/2001.
- Nielsen, M. S. W. & Bergfeld, E. (2003). Critical perspectives in animal agriculture: A response. *Journal of Animal Science*, 81, 2908 - 2911.
- Porcher, J., Cousson-Gélie, F. & Dantzer, R. (2004). Affective components of the human-animal relationship in animal husbandry: Development and validation of a questionnaire. *Psychological Reports*, 95, 275-290.
- Rantanen, T. & Vesala, K. M. (1999). Soveltuuko asenteen käsite myös laadulliseen tutkimukseen? *Psykologia*, 5-6, 343-348.
- Regula, G., Danuser, J., Spycher, B. & Wechsler, B. (2004). Health and welfare of dairy cows in different husbandry systems in Switzerland. *Preventive Veterinary Medicine*, 66(1-4), 247-264.
- Rushen, J. (2003). Changing concepts of farm animal welfare: Bridging the gap between applied and basic research. *Applied Animal Behavior Science*, 81(3), 199-214.
- Serpell, J. A. (2004). Factors influencing human attitudes to animals and their welfare. *Animal Welfare*, 13(2), 145-151.
- Shweder, R. A., Mahapatra, M. & Miller, J. G. (1987). Culture and Moral Development. Teoksessa J. Kagan & S. Lamb (toim.), *The Emergence of Morality in Young Children*, s. 1-83. Chicago: University of Chicago Press.
- Tennessen, T. (1989). Coping with confinement - features of the environment that influence animals' ability to adapt. *Applied Animal Behaviour Science*, 22(2), 139-149.
- Turiel, E. (1983). *The Development of Social Knowledge: Morality and Convention*. Cambridge University Press.
- Vaarst, M., Wemelsfelder, F., Seabrook, M., Boivin, X. & Idel, A. (2004). The role of humans in the management of organic herds. Teoksessa M. Vaarst, S. Roderick, V. Lund & W. Lockerez (toim.). *Animal Health and Welfare in Organic Agriculture*. 1. painos, s. 205-225. Wallingford, Oxon, UK: CABI Publishing.
- Vainio, A. (2003). One morality – or multiple moralities? Väitöskirja. *Sosiaalipsykologisia tutkimuksia*, 7. Helsinki: Yliopistopaino.
- Velde, H. T., Aarts, N. & Van Woerkum, C. (2002). Dealing with ambivalence: Farmers' and consumers' perceptions of animal welfare in livestock breeding. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 15(2):203.

Vesala, K. M. & Rantanen, T. (1999) Pelkkä puhe ei riitä. Maanviljelijän yrittäjäidentiteetin rakentumisen sosiaalipsykologisia ehtoja. Helsinki: Yliopistopaino.

Waiblinger, S. Menke, C. & Coleman, G. J. (2002). The relationship between attitudes, personal characteristics and behaviour of stockpeople and subsequent behaviours and production of dairy cows. *Journal of Applied Animal Science*, 79, 195-219.

Webster, J. (1995). *Animal Welfare. A Cool Eye Towards Eden*. 1. painos. UK: Blackwell Science Ltd.

Wiepkema, P. R. (1987). Behavioural aspects of stress. Teoksessa P. R. Wiepkema & P. W. Van Adrichen, (toim.), *Biology of Stress in Farm Animals: An Integrative Approach*, s. 113-133. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.

Tuotantoeläinten hyvinvointi ja sen edellytykset herättävät keskustelua suurten tuotantotilojen lisääntyessä, tuotannon kannattavuuden vaihdellessa ja uuden teknologian löytäessä tiensä suomalaisille tuotantoeläimille. Eläinten hyvinvointiin eniten vaikuttavana tekijänä on usein nähty eläinten hoitajan asenne ja käyttäytyminen eläimiä kohtaan.

Tutkimuksessamme selvitimme suomalaisten sianlihan- ja maidontuottajien asenteita eläinten hyvinvoinnin edistämistä kohtaan laadullisen asennetutkimuksen lähestymistavalla. Asenneteorioiden mukaan nimenomaan asenteet hyvinvoinnin edistämistä kohtaan ennustaisivat tuottajien toimintaa eläinten hyvinvoinnin parantamiseksi ja olisivat siten yhteydessä eläinten todelliseen hyvinvointiin, terveyteen ja tuotokseen. Tuottajien haastattelujen avulla selvitimme, miten tuottajat ymmärtävät hyvinvoinnin käsitteen, millaisilla toimenpiteillä he pyrkivät edistämään eläintensä hyvinvointia ja millaisina he näkevät vaikutusmahdollisuutensa eläinten hyvinvoinnin edistämisen suhteen.

Tutkimus toteutettiin Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin, Sosiaalipsykologian laitoksen ja Kliinisen eläinlääketieteen laitoksen Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskuksen yhteistyönä. Tutkimushanketta rahoittaa Maa- ja metsätalousministeriön maatilatalouden kehittämisrahasto.

HELSINGIN YLIOPISTO

Ruralia-instituutti